

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Emma Metsälä

Suomessa ihmiskaupan uhrina vai rikoksen selvittäjänä?

Ihmiskaupan uhreille myönnettävät oleskeluluvat, käännyttäminen ja
auttamistoimet Suomessa

Johtamisen akateeminen yksikkö
Hallintotieteiden maisteri
Pro gradu- tutkielma
Julkisoikeus

Vaasa 2023

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Emma Metsälä
Tutkielman nimi:	Suomessa ihmiskaupan uhri: Ihmiskaupan uhreille myönnettävät oleskeluluvat, käännättäminen ja auttamistoimet Suomessa
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri
Oppiaine:	Julkisoikeus
Työn ohjaaja:	Niina Mäntylä
Valmistumisvuosi:	2023
Sivumäärä:	83

TIIVISTELMÄ:

Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusloukkaus sekä -rikos. Se loukkaa merkittävästi yksilön ihmisoikeuksia. Tässä tutkielmassa pyritään selvittämään ihmiskaupan uhreille myönnettäviä oleskelulupia Suomessa ja tutkimaan sitä, voiko ihmiskaupan uhrin käännättää Suomesta. Tarkoituksena on myös tarkastella sitä, miten ihmiskaupan uhreille tarjottavat palvelut eroavat muiden ulkomaalaisten palveluista Suomessa. Tutkimusmenetelmänä on lainoppi, eli oikeusdogmatiikka. Sen tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus. Tutkimuksessa pyritään lainopin keinoin selvittämään ihmiskaupan uhrien oleskeluun, käännättämiseen ja auttamistoimiin liittyvien oikeussäädösten sisältöä ja systematisoinnin avulla esittämään niistä perusteltuja tulkintakannottoja. Tutkimus sijoittuu ulkomaalaisoikeuden alle, mutta siinä on myös vahva ihmisoikeudellinen ote.

Ihmiskaupan uhreille voidaan myöntää Suomessa oleskelulupa tilapäisenä tai jatkuvana. Lisäksi ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä tai uhri voi hakea Suomesta kansainvälistä suojelua. Tilapäisen oleskeluluvan myöntämiseen liittyy vahva yhteys rikoksen selvittämiseen. Ihmiskaupan uhreilla on myös oikeus harkinta-aikaan, jonka aikana uhrin voivat tehdä lopullisen päätöksen siitä, haluavatko auttaa rikoksen selvittämisessä. Mikäli oleskelulupaa hakee ihmiskaupan uhriksi joutunut lapsi, myönnetään oleskelulupa usein toissijaisena suojeluna tai yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Lapselta ei vaadita yhteistyötä viranomaisten kanssa.

Ihmiskaupan uhrin käännättäminen Suomesta on mahdollista, mutta siihen liittyy erityisiä seikkoja. Ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa on uhkana joutua epäinhimillisen kohtelun uhriksi. Jos ihmiskaupan uhri päädytään käännättämään Suomesta, tulisi suomalaisten viranomaisten varmistua siitä, että uhri saa palatessaan kotimaahansa tarvittavat tuki- ja auttamistoimet. Ihmiskaupan uhreilla on Suomessa erityinen asema palvelujen saajana. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarkoituksena on tarjota ihmiskaupan uhreille auttamistoimia, jolla tuetaan heidän selviytymistään. Mikäli uhrilla on Suomessa kotikunta, auttamistoimen järjestää hyvinvointialue. Muussa tapauksessa auttamistoimen järjestää Joutsenon vastaanottokeskus.

Tutkielman johtopäätöksenä todetaan, että Suomessa ihmiskaupan uhrien oikeudet toteutuvat pääsääntöisesti hyvin. Oleskelulupakäytännön osalta voidaan todeta, että jatkuvan oleskeluluvan saamisen kynnys on melko korkea ja vaatimus erityisen haavoittuvasta asemasta vaatii tulleisuudessa tarkastelua. Koska tilapäisen oleskeluluvan saamiseen liittyy vahva yhteys rikosprosessiin, saattaa se johtaa siihen, ettei osa uhreista hae ollenkaan oleskelulupaa ja täten heille ei myöskään synny oikeutta auttamisjärjestelmän tarjoamaan apuun. Auttamistoimien osalta voidaan todeta, että alueelliset erot ovat huomattavia ja niitä tulisi tasoittaa esimerkiksi luomalla kansallinen uhrien tunnistamiskriteeristö.

AVAINSANAT: Ihmiskauppa, ihmiskaupan uhri, oleskeluluvat, ihmisoikeudet, auttamisjärjestelmä.

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Johdatus aiheeseen	5
1.2	Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet	8
1.3	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksessa käytettävä aineisto	13
2	Ihmiskaupan uhri oleskeluluvan hakijana	16
2.1	Oleskelulupalajit	16
2.1.1	Määräaikainen oleskelulupa	16
2.1.2	Pysyvä oleskelulupa	24
2.2	Oleskeluluvan hakijana ihmiskaupan uhriksi joutunut lapsi	26
2.3	Harkinta-aika	29
2.4	Dublin III- asetus	32
3	Ihmiskaupan uhrin käännyttäminen Suomesta	34
3.1	Maasta käännyttämisestä yleisesti	34
3.2	Maahantulokielto	35
3.3	Ihmiskaupan uhrin käännyttäminen	36
3.4	Palautuskielto	41
4	Ihmiskaupan uhrien auttaminen Suomessa	47
4.1	Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä	47
4.2	Auttamisjärjestelmään liittyvät ongelmat	50
4.3	Sosiaali- ja terveyspalvelujen oikeuksien erot	56
5	Johtopäätökset	60
	Lähteet	70

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EN	Euroopan neuvosto
EN:n yleissopimus	Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012)
EU	Euroopan unioni
GRETA	Groups of Experts on Action against Trafficking in Human Beings
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
LOS	Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 60/1991)
Migri	Maahanmuuttovirasto
Palermmon yleissopimuksen lisäpöytäkirja	Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 71/2006)
RL	rikoslaki (39/1889)
Ulkl	ulkomaalaislaki (301/2004)
vastaanottolaki	laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011)
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) 1 artiklassa todetaan seuraava ”*Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.*” Perus- ja ihmisoikeudet ovat kaikille kuuluvia ja perustavanlaatuisia oikeuksia¹. Perusoikeudet on turvattu Suomen perustuslaissa (731/1999) ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (2012/C 326/02). Ihmisoikeudet turvataan kansainvälisissä sopimuksissa, kuten YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (SopS 18-190/1990).

Ihmiskauppa on yksi suurimmista ihmisoikeushaasteista ja se on vakava loukkaus yksilön ihmisarvoa sekä koskemattomuutta vastaan. Kyseessä on erittäin vakava rikos ja järjestäytyneen rikollisuuden muoto.² Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 71/2006), eli niin kutsuttu Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja, määrittelee ihmiskaupan käsitettä 3a artiklassa. Kyseisen artiklan määritelmä on ensimmäinen kansainvälisesti hyväksytty määritelmä ihmiskau-pasta³. Artiklassa määritellään, että ihmiskaupalla tarkoitetaan *hyväksikäyttötarkoituk-sessa* tapahtuvia tekoja toista ihmistä kohtaan, kuten värvääminen, kuljettaminen tai sieppaaminen. Keskeistä ihmiskaupparikoksen määrittelyssä on se, että sen ydin koostuu kolmesta osasta teosta, keinosta ja tarkoituksesta. Ihmiskaupassa on aina kyse toisen henkilön hyväksikäytöstä. Aiemmin ja osittain edelleen ongelmia ja epäselvyyttä on ai-

¹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021a, s.3.

² Roth, 2011, s. 975; Komission tiedonanto, 2021, s. 2.

³ Roth, 2007, s. 419; Kts. esim. Munro, 2005, s. 326. Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan virallinen määritelmä ihmiskau-pasta ei poistanut ihmiskaupan ja prostituution välistä epäselvyyttä.

heuttanut ihmiskaupan ja prostituution, parituksen ja ihmissalakuljetuksen väliset epäselvät rajat. Hallituksen esityksessä todettiin, että ihmiskaupparikoksen ja paritusrikoksen aiempi osittainen päällekkäisyys aiheutti epäselvyyksiä, jonka takia päällekkäisyyttä esitettiin poistettavaksi.⁴

Ihmiskaupalla voidaan siis tarkoittaa esimerkiksi henkilön kuljettamista, kätkemistä, sieppaamista tai vastaanottamista uhkaamalla käyttää väkivaltaa tai käyttämällä väkivaltaa. Ihmiskaupan muotoja voivat olla esimerkiksi työhön pakottaminen, orjuus, seksuaalinen hyväksikäyttö, prostituutio tai elinten poistaminen.⁵ Usein ihmiskaupan taustalla on järjestäytyneitä rikollisuutta, mutta joskus myös ihmiskaupan uhrin läheiset.⁶ Ihmiskauppaa voidaan pitää taloudellisena järjestelmänä, sillä usein uhreiksi valikoituvat ne, joista kauppaajat saavat eniten voittoa.⁷ On syytä myös huomioida, että toiminta, jolla ei ole ensiksi ollut ihmiskaupan luonnetta, voi myöhemmin muuttua ihmiskaupaksi. Tässä tapauksessa tilanne muodostuu sellaiseksi, että teon kohteena oleva ei enää pääse irtautumaan toiminnasta halutessaan.⁸

Ihmiskauppaa esiintyy myös Suomen rajojen sisällä, vaikka perinteisesti Suomi on nähty ihmiskaupan kohde- ja kauttakulkumaana. Kohdemaalla tarkoitetaan sitä, että Suomeen tuodaan ihmiskaupan uhreja muualta. Kauttakulkumaa taas tarkoittaa, että ihmiskaupan uhreja kuljetetaan Suomen läpi toiseen maahan hyväksikäytettäväksi. Huomioitavaa on, että ihmiskaupan uhri ja tekijä voivat olla kuitenkin myös täysin suomalaisia.⁹ Suomea sitoo joukko erilaisia kansainvälisiä sopimuksia, joiden velvoitteissa pyritään muun muassa ihmiskaupan uhrien suojelemiseen, tunnistamiseen ja auttamiseen sekä itse ihmiskaupan torjumiseen ja rankaisemiseen¹⁰. EU:n alueella rekisteröitiin vuosina 2017-2018

⁴ HE 103/2014 vp, s. 6, 28; Roth, 2007, s. 419; Koivukari ja muut, 2022, s. 26

⁵ HE 122/2011 vp, s. 21

⁶ Maahanmuuttovirasto, Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.

⁷ KHO:2014:112.

⁸ Kimpimäki, 2021, s.791.

⁹ Ihmiskauppa.fi, Ihmiskauppa Suomessa.

¹⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 13.

jopa 26 000 ihmiskaupan uhria. Suomessa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä perustettiin vuonna 2006 ja vuoden 2020 loppuun mennessä avun piirissä oli yli 700 asiakasta.¹¹

Ihmiskauppa saatetaan usein edelleen sekoittaa ihmissalakuljetukseen (*human smuggling*). Mediassa ja esimerkiksi erilaisissa ihmiskaupan vastaisissa kampanjoissa ihmiskauppa rinnastetaan usein myös orjakauppaan. Rinnastus orjakauppaan aiheuttaakin usein stereotyyppisiä mielikuvia muun muassa ihmiskaupan uhreista.¹² Ihmissalakuljetuksella tarkoitetaan Palermon yleissopimuksen toisen lisäpöytäkirjan (SopS 73/2006) 3 artiklan mukaan laittoman maahantulon järjestämistä sopimusvaltioon, jonka kansalainen henkilö ei ole tai hän ei asu siellä pysyvästi. Ihmissalakuljetukseen liittyy vahvasti taloudellinen tai jonkin muun aineellinen hyöty. Erilaisten selvitysten mukaan ihmissalakuljetus on tuottoisimpia rikollisuuden muotoja laittoman asekaupan ja huumebisneksen lisäksi. Vuonna 2015 uutisoitiin, että jopa neljäsosa laittomasti maahan saapuneista käytti salakuljettajaa matkallaan Suomeen. Ihmissalakuljetukseen liittyy ilmiönä myös ihmiskauppaa, mutta ne eivät tarkoita samaa asiaa.¹³ Yhtenä merkittävimmistä eroista voidaan pitää sitä, että ihmiskauppa perustuu pakkoon ja hyväksikäyttöön, mutta ihmissalakuljetuksen katsotaan perustuvan vapaaehtoisuuteen¹⁴.

Yksi keskeisimpiä ihmiskaupan vastaisia sopimuksia on Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja. Lisäksi Suomea velvoittaa Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012). Kyseisen yleissopimuksen artiklat on kirjoitettu

¹¹ Hannonen ja Kainulainen, 2022, s.15-16; Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän puolivuotiskatsauksessa vuodelta 2022 todetaan, että kesäkuun 2022 loppuun mennessä Suomen auttamisjärjestelmässä oli yhteensä 1184 asiakasta. Näistä henkilöistä 235 oli alaikäisiä.; Kts. HaVM 30/2022 vp, s. 4. Auttamisjärjestelmän asiakkaista suurin osa on joutunut ihmiskaupan uhriksi ulkomailla.

¹² Viuhko, 2013, s. 387.

¹³ Yle, 2015.

¹⁴ Pärssinen, 2006, s. 192.

valtiota vahvasti velvoittavaan muotoon ja se on myös uhrikeskeisempi ja sisältää yksityiskohtaisempia velvoitteita, kuin Palermon sopimus. Lisäksi Euroopan unionilla on olemassa erilaisia direktiivejä, jotka täydentävät EN:n yleissopimusta.¹⁵

Suomessa jätettiin vuonna 2021 ensimmäisiä oleskelulupahakemuksia yhteensä 36 206 kappaletta. Yleisin syy myönteiselle oleskelulupapäätökselle on työnteko.¹⁶ Ulkomaalaislain 40.1 §:n 1 kohta (301/2004) määrittää, että ulkomaalainen voi oleskella Suomessa viranomaisen myöntämällä oleskeluluvalla. Tämä on perustilanne sille, että ulkomaalainen voi oleskella Suomessa. Toisaalta Suomessa voi oleskella esimerkiksi kausityöntekijänä ilman oleskelulupaa ja ilman oleskelulupaa voi Suomessa olla enintään kolme kuukautta, mikäli ulkomaalainen tulee valtiosta, jonka kansalaiselta Suomessa ei edellytetä oleskelulupaa (UlkL 40.2 §).¹⁷

Tutkielman aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, sillä ihmiskaupan on todettu olevan varsin piiloutuva ilmiö globaalissa maailmassa¹⁸. Ihmiskaupan tunnistaminen vaatii usein moniammatillista yhteistyötä niin viranomaisten, kuin järjestöjen kesken. Ihmiskauppa onkin todellisuudessa huomattavasti suurempi ongelma, sillä vain pieni osa ongelmasta tulee viranomaisten tietoon. Viranomaisten tiukat toimivaltarajat ja spesifin lainsäädännön puutteet vaikeuttavat ilmiöön puuttumista.¹⁹

1.2 Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet

Ihmiskaupan uhriksi joutuneelle on mahdollista myöntää Suomessa tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa (UlkL 52 a §). Ihmiskaupan uhrille myönnetään usein tilapäinen oleskelulupa, mikäli uhrin oleskeleminen on tarpeellista ihmiskaupparikoksen selvittämiseksi,

¹⁵ Ihmiskauppa.fi, Ihmiskaupan vastaista työtä koskevat kansainväliset veloitteet ja sopimukset; Aer, 2016, s.166.

¹⁶ Maahanmuuttovirasto, 2022.

¹⁷ Kallio ja muut, 2018, s. 157.

¹⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s.14.

¹⁹ Kleemola ja muut, 2022, s. 11.

uhri on valmis yhteistyöhön viranomaisten kanssa ja hän ei enää ole yhteyksissä ihmiskaupasta epäiltyihin²⁰. Erityisen haavoittuvassa asemassa oleville ihmiskaupan uhreille voidaan myöntää myös jatkuva oleskelulupa (UlkL 52a 2 mom). Euroopan unionin vastaanottodirektiivin²¹ 21 artikla määrittelee haavoittuvassa asemassa oleviksi esimerkiksi alaikäiset, vammaiset, vanhukset, raskaana olevat ja ihmiskaupan uhrit.

Tässä tutkielmassa käsitellään ihmiskaupan uhreja oleskeluluvan hakijoina Suomessa. Tutkielmassa pyritään selvittämään, miten ja millä perusteilla Suomessa myönnetään oleskelulupia ihmiskaupan uhreille, ihmiskaupan uhrien käännättämistä sekä auttamistoimia. Käsitelen ihmiskaupan uhreja yhtenä ryhmänä, mutta tarkastelen erikseen oleskelulupia, jotka myönnetään lapsille ihmiskaupan uhreina. Tämä erityistarkastelu tapahtuu toisessa pääluvussa. Tutkimuskysymykseksi olen asettanut: millä perusteilla Suomessa myönnetään oleskelulupa ihmiskaupan uhreille? Tutkielmassa tullaan myös vastaamaan kysymyksiin, voiko ihmiskaupan uhrin käännättää Suomesta ja jos voi, millä perusteella sekä miten ihmiskaupan uhreille tarjottavat palvelut eroavat muista ulkomaalaisista. Tutkielman läpi on tarkoituksena korostaa uhrinäkökulmaa, sekä perus- ja ihmisoikeuksia. Tutkimuksen aiheeseen on tehty rajoituksia, eikä tässä tutkimuksessa tulla käymään läpi turvapaikanhakuprosessia, vaan keskitytään oleskelulupiin. Lisäksi tulen käsittelemään ihmiskaupan uhreille ja muille ulkomaalaisille myönnettäviä sosiaali- ja terveyspalveluja, enkä tule käsittelemään esimerkiksi toimeentuloon ja sen hankkimiseen liittyviä eroja.

Koska tutkielman aihe koskee oleskelulupia, on tärkeää käydä läpi oleskelulupiin liittyviä käsitteitä ja oleskeluluvan myöntämisen perusteita Suomessa. Käsite *ulkomaalainen* esiintyy useasti aiheeseen liittyen. *Ulkomaalaisella* tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen (UlkL 3 § 1). Kuten edellä jo mainittiin, kolmannen maan kansalaisen,

²⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 65.

²¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/33/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vaatimuksista.

joka saapuu Suomeen ja aikoo oleskella Suomessa yli kolme kuukautta, tulee hakea oleskelulupaa (UlkL 40 § 1 mom). Käsitteellä *kolmannen maan kansalainen* tarkoitetaan muun maan kansalaista, kuin unionin kansalaista tai häneen rinnastettavaa (UlkL 3 § 2a). Ulkomaalaislain 3.2 § määrittelee, että Euroopan unionin kansalaisiin voidaan rinnastaa Islannin, Norjan, Liechtensteinin ja Sveitsin kansalaiset.

Oleskelulupalajeja on kahta tyyppiä, määräaikainen ja pysyvä oleskelulupa (UlkL 33 §). Määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää tilapäisluonteista ja jatkuvaluonteista maassa oleskelua varten. Lupaviranomainen ratkaisee, onko kyseessä Suomessa oleskeluluonteeltaan tilapäisluonteista vai jatkuvaluonteista käytettävissä olevilla tiedoilla. Mikäli kyseessä on tilapäisluonteinen oleskelu, voidaan ulkomaalaiselle myöntää tilapäinen oleskelulupa. Jos taas kyseessä on jatkuvaluontoinen oleskelu, voidaan myöntää jatkuva oleskelulupa.²²

Pysyvä oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaislain 56 §:n mukaan *ulkomaalaiselle, joka on jatkuvan oleskeluluvan saatuaan luvallisesti oleskellut maassa yhtäjaksoisesti neljän vuoden ajan, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, ovat olemassa ja pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle ei ole tässä laissa mainittuja esteitä*. Pysyvää oleskelulupaa Suomeen ei siis voida myöntää henkilölle, jolle on myönnetty tilapäinen määräaikainen oleskelulupa, vaan ainoastaan henkilölle, jonka määräaikainen oleskelulupa on luonteeltaan jatkuva²³. Pysyvä oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, mikäli ulkomaalainen on saanut tekemästään rikoksesta vankeusrangaistuksen, tai mikäli hän on syyllistynyt kahteen tai useampaan rikokseen²⁴.

Ulkomaalaislain 60 §:n 1 momentin mukaan ulkomaalaisen tulisi hakea oleskelulupaa jo ennen Suomeen tuloa, jos aikomuksena on viipyä Suomessa yli kolme kuukautta. Ensimmäinen oleskelulupahakemus tulisi jättää Suomen edustustolle hakijan kotimaassa tai

²² Aer, 2016, s.79.

²³Kallio ja muut, 2018, s. 600.

²⁴ Aer, 2016, s. 176.

siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Jos hakija jättää oleskelulupahakemuksen muualla, kuin kotimaassaan, tulee esittää selvitys oleskelun laillisuudesta. Tällaiseksi selvitykseksi käy oleskelulupa tai viisumi. Oleskelun laillisuuden esittämiseksi käy myöskin todistus pakolaiseksi rekisteröinnistä tai pakolaisaseman hakemisesta.²⁵

Ihmiskaupan uhriksi joutunut voi kuitenkin hakea oleskelulupaa myös Suomessa, maahantulon jälkeen (UlkL 52a §). Huomioitavaa oleskelulupahakemuksen jättämisessä on, että hakemus tulee jättää henkilökohtaisesti viranomaiselle. Hakemus ei voi myöskään olla yhteinen, vaan jokaisen oleskelulupaa hakevan on jätettävä oma hakemus. Hakemusta jätettäessä hakijalta otetaan myös sormenjäljet. Oleskeluluvan hakemisprosessi etenee hakemuksen jätön jälkeen siten, että hakija käy todistamassa henkilöllisyytensä esimerkiksi Suomen edustustossa (mikäli hakija on ulkomailla) tai Maahanmuuttoviraston (Migri) palvelupisteellä. Tämän jälkeen Migri aloittaa hakemuksen käsittelyn, mikäli hakemukseen tarvitaan lisätietoja, voidaan asiaan pyytää lisäselvityksiä. Mikäli oleskelulupapäätös on myönteinen, saa oleskeluluvan saanut ulkomaalainen oleskelulupakortin ja hänet rekisteröidään Suomen väestötietojärjestelmään. Jos päätös on kielteinen, päätöksestä voi valittaa.²⁶

Ennen oleskeluluvan myöntämistä ihmiskaupan uhrille voidaan antaa harkinta-aika, jonka kesto on vähintään kolmekymmentä päivää ja enintään kuusi kuukautta (UlkL 52b §). Harkinta-ajan tarkoituksena on, että sen aikana uhri voi toipua kokemuksistaan ja erkaantua ihmiskaupan tekijöistä siten, että yhteistyö viranomaisten kanssa voisi alkaa. Harkinta-aikana ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on laillista. Tämä tarkoittaa sitä, että harkinta-ajan aikana henkilöä ei voida poistaa Suomesta, eikä aiemmin tehtyä päätöstä maasta poistamiseen voida panna täytäntöön. Jos ihmiskaupan uhri on harkinta-aikana uudelleen yhteydessä ihmiskaupan tekijöihin vapaaehtoisesti ja omasta aloitteestaan, voidaan harkinta-aika keskeyttää.²⁷

²⁵ Aer, 2016, s. 84.

²⁶ Aer, 2016, s. 85-86; Maahanmuuttovirasto, Ensimmäinen oleskelulupa.

²⁷ HE 266/2014 vp, s. 9-10; Sisäasianministeriö, 2011, s. 35.

Ihmiskaupassa on kyse räikeästä ihmisoikeusloukkauksesta, joten se on säädetty rangaistavaksi rikoslaisissa (39/1889). Rikoslain 25 luvun 3 ja 3a §:ssä on määritelty ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan rangaistavuudesta. Ihmiskaupasta voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta, kun taas *törkeästä* ihmiskaupasta rangaistus on vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta (RL 25:3 ja 3a).

KKO:2022:2: Tapauksessa KKO:n ratkaistavaksi tuli, onko A syyllistynyt yhteen vai 26 ihmiskaupparikokseen. A oli värvännyt asianomistajia Thaimaasta Suomeen erehdyttämällä heitä ansaintamahdollisuuksista sekä majoitusolosuhteista. A kuljetti, vastaanotti ja majoitti 26 asianomistajaa ja käytti hyväkseen heidän A:sta ja majoituspaikan henkilökunnasta riippuvaista asemaa ja turvatonta tilaa. A pakotti asianomistajat marjastamista ja sienien keräämistä koskevaan pakkotyöhön ja majoitti ihmisarvoa loukkaaviin asumisolosuhteisiin. KKO katsoi, että A syyllistyi 26 ihmiskaupparikokseen. Oikeudessa äänestettiin ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen myöntämisestä. Rikoslain 25 luvun 3 § säättää, että ihmiskaupasta voidaan tuomita vähintään 4 kuukautta ja enintään 6 vuotta vankeutta. Rangaistusta määrättäessä tulee ottaa huomioon se, miten vahingollinen ja vaarallinen teko on ollut. Tapauksessa katsottiin, ettei A:n teko ollut yhtä vahingollinen ja vaarallinen, kuin esimerkiksi jos asianomistajia olisi käytetty seksuaalisesti hyväksi. Tapauksessa täyttyi kaksi ihmiskaupan keinoa: erehdyttäminen ja asianomistajien riippuvaisen aseman ja turvattoman tilan hyväksikäyttö. A:lle tuomittiin ehdotonta vankeutta 1 vuosi ja 10 kuukautta.

Ihmiskaupparikokseen syyllistyy rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaan, jos käyttää hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa tai painostaa toista. Yllä olevassa KKO:n tuomiossa oli nimenomaisesti käytetty hyväksi asianomistajien riippuvaista asemaa ja turvatonta tilaa. Lisäksi toisen erehdyttäminen tai toisen erehdyksen hyväksi käyttäminen, korvauksen maksaminen tai sen vastaanottaminen ovat ihmiskaupan keinoja. Myös toisen henkilön painostaminen lasketaan ihmiskaupan keinoiksi. Värvääminen, luovuttaminen, toisen ottaminen määräysvaltaansa, kuljettaminen, vastaanottaminen ja toisen majoittaminen ovat taas rikoslaisissa mainittuja ihmiskaupan tekotapoja. Törkeään ihmiskauppaan syyllistyy, mikäli teossa on mukana esimerkiksi väkivaltaa, aiheutetaan tahallisesti tai huolimattomuuttaan toiselle ihmisille vakavaa haittaa, kuten vakava ruumiinvamma tai jos ihmiskaupparikos kohdistuu lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa

itseään on heikentynyt. Myös ihmiskaupparikoksen toteuttaminen osana rikollisjärjestöä luetaan törkeäksi ihmiskaupaksi. (RL 25:3a).²⁸

Tutkielman aiheeseen liittyy myös käsite paperittomista henkilöistä. Koska oleskelulupajärjestelmällä määritellään ne ehdot, jotka tekevät oleskelusta laillista, tuottaa se myös käänteisesti laittoman oleskelun mahdollisuuden. Paperittomuus on oikeudellinen erityisasema, jonka oleskelulupajärjestelmä on tuottanut.²⁹ Ryhmällä tarkoitetaan henkilöitä, jotka oleskelevat Suomessa ja joilla ei ole oleskelulupaa, heistä ei siis ole ”jälkeä” missään järjestelmissä. Paperittomaksi voi päätyä monenlaisista lähtökohdista, viisumi voi olla umpeutunut, osa on tullut Suomeen ihmiskuljetuksen avulla ilman passia, ja osa ei ole saanut turvapaikkaa. Paperittomilla henkilöillä ei ole merkittäviä perus- ja ihmisoikeuksia, sillä usein he jäävät vaille huolenpitoa ja suojaa. Paperittomista saatetaan usein käyttää myös nimitystä laittomasti maassa oleskelevat. Paperittomien henkilöiden lukumäärää on hankala arvioida, sillä ei ole olemassa maailmanlaajuisia, yleistä, määritelmää paperittomille ja eri valtioiden tilastointimenetelmät poikkeavat toisistaan. Myöskään Suomessa ei ole tarkkaa määritelmää termille.³⁰

1.3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksessa käytettävä aineisto

Tutkimuksessa käytetään metodina lainoppia, eli oikeusdogmatiikkaa. Oikeusdogmatiikka on voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja systematisointia³¹. Voimassa oleva oikeus on jatkuvasti kehittyvä, sekä uusiutuva järjestelmä³². Oikeusdogmatiikka tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista. Menetelmän avulla voidaan esittää oikeusnormeista tulkinta- ja normikannanottoja. Normikannanotot ovat väitteitä siitä, mitkä oikeusnormit kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen, kun tulkintakannanotoissa taas väitetään jotain

²⁸ Hannonen ja Kainulainen, 2022, s. 57.

²⁹ Könönen, 2014, s. 178.

³⁰ Tarvainen ja Hautala, 2018, s. 338- 340; HE 112/2022 vp, s. 19.

³¹ Määttä ja Paso, 2019, s. 7; Ervasti, 1998, s. 365.

³² Tolonen, 2003, s. 6, 11.

oikeusnormin sisällöstä.³³ Tutkielman aiheen myötä tutkimus on myös oikeuspoliittinen. Oikeuspoliittiselle tutkimukselle on tyypillistä yhteiskunnallisen vaikutuksen korostaminen. Oikeuspoliittiselle tutkimukselle tyypillistä on pyrkimys vaikuttaa esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon, lainvalmisteluun ja linjausten muotoiluun. Oikeuspoliittista tutkimusta ja sen tarvetta voidaan perustella sillä, että oikeudella voidaan puuttua ihmisten perusoikeuksiin ja sillä, että oikeudella ja oikeusjärjestyksellä on tiivis suhde julkiseen valtaan ja täten myös poliittiseen päätöksentekoon.³⁴ Tässä tutkimuksessa pyritään lainopin keinoin selvittämään ihmiskaupan uhreille myönnettävien oleskelulupien perusteita Suomessa, ihmiskaupan uhrin käännyttämistä Suomessa sekä tutkimaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää Suomessa ja systematisoinnin avulla esittämään näistä tulkintoja ja kannanottoja. Tutkimukseni sijoittuu ulkomaalaisoikeuden alle ja siinä on myös vahva ihmisoikeudellinen ote.

Tutkimuksessa käytettävät keskeisimmät lait ovat ulkomaalaislaki 30.4.2004/301, Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 ja laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin auttamisesta ja tunnistamisesta 17.6.2011/746. Lisäksi tutkimuksen kannalta keskeisimpiä kansainvälistä sääntelyä koskevat dokumentit ovat Euroopan unionin perusoikeuskirja (SopS 60/1991), Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1991), kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 71/2006) ja Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012). Kansainvälisten sopimusten ja lakien lisäksi tärkeitä tutkimuksessa käytettäviä lähteitä ovat oikeuskirjallisuus, hallituksen esitykset sekä tuomioistuinten ratkaisut.

Johdanto mukaan lukien, tämä tutkimus rakentuu viidestä pääluvusta. Johdannon jälkeisessä, toisessa pääluvussa, käsitellään erilaisia oleskelulupalajeja Suomessa, sekä ihmiskaupan uhreille myönnettävää harkinta-aikaa. Lisäksi toisessa pääluvussa käsitellään

³³ Hirvonen, 2011, s. 22.

³⁴ Ervasti, 2011, s. 86.

erikseen lapsia oleskeluluvan hakijana, mikäli lapsi on joutunut ihmiskaupan uhriksi. Lapset valittiin omaksi ryhmäkseen, koska heihin liittyy erityispiirteitä oleskelulupaprosessissa. Kolmannessa pääluvussa keskitytään maasta käännättämiseen. Kolmannessa pääluvussa pyritään tuomaan esille näkökulmaa siitä, että on tilanteita, joissa ihmiskaupan uhri on syyllistynyt rikokseen, eikä käännättämisvaaran takia hakeudu auttamisjärjestelmän piiriin. Neljäs pääluku käsittelee ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää, siihen liittyviä ongelmia sekä ihmiskaupan uhreille tarjottavien palvelujen eroja verrattuna muihin Suomessa oleskeleviin ulkomaalaisiin. Viides pääluku esittelee johtopäätökset.

2 Ihmiskaupan uhri oleskeluluvan hakijana

2.1 Oleskelulupalajit

2.1.1 Määräaikainen oleskelulupa

Ulkomaalainen, joka ei ole Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen tai siihen rinnastettavan valtion kansalainen, joka aikoo oleskella Suomessa yli kolme kuukautta, tarvitsee oleskeluluvan³⁵. Määräaikainen oleskelulupa voi olla luonteeltaan joko tilapäinen (B) tai jatkuva (A) (Ulkl 33§). Oleskeluluvan luonteella on merkitystä lähinnä mahdollisen pysyvän oleskeluluvan saamiseen. Pysyvä oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle, joka on oleskellut Suomessa neljä vuotta jatkuvan oleskeluluvan saatuaan.³⁶ Ulkomaalaislain 36 §:ssä on kerrottuna yleiset edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle. Oleskeluluvan voi jättää myöntämättä ulkomaalaiselle, mikäli hänen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta, tai hänen katsotaan jollain tapaa vaarantavan Suomen kansainvälisiä suhteita tai kansanterveyttä. Lisäksi oleskeluluvan voi jättää myöntämättä, mikäli on syytä epäillä, että ulkomaalainen kiertää maahantuloon liittyviä säännöksiä, esimerkiksi salaamalla maahantulonsa todellisen syyn. Yleisenä edellytyksenä oleskeluluvan saamiseksi pidetään sitä, että ulkomaalainen pystyy vastaamaan omasta toimeentulostaan.³⁷

Ihmiskaupan uhriksi joutuneella on mahdollisuus saada määräaikainen oleskelulupa. Ehdot oleskeluluvan myöntämiseksi on mainittu ulkomaalaislain 52 a §:ssä. Ehdot mukailevat uhridirektiiviä³⁸. Ulkomaalaislain 52 a §:ssä mainitut ehdot ovat seuraavat: *Suomessa olevalle ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos: 1) ihmiskaupan*

³⁵ Esim. Aer, 2016, s. 76; Kallio ja muut, 2018, s. 157; HE 129/2017 vp, s. 4.

³⁶ HE 129/2017 vp, s.4.

³⁷ HE 37/2011 vp, s. 5-6.

³⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta.

uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi; 2) ihmiskaupan uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi; sekä 3) ihmiskaupan uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäiltyihin.

Tilapäinen oleskelulupa myönnetään usein ulkomaalaiselle, jonka kohdalla ei ole varsinaisesti tullut esiin perusteita oleskeluluvan saamiselle, mutta jota ei myöskään voida poistaa maasta. Syitä voivat olla esimerkiksi tilapäiset terveysongelmat tai matkustusyhetyksien puuttuminen.³⁹ Ihmiskaupan uhrin kohdalla syynä on usein se, että rikosprosessi on kesken. Tilapäisen oleskeluluvan myöntämisen tarkoituksena onkin usein nimenomaan tukea ihmiskaupparikoksen selvittämistä. Huomioitavaa kuitenkin on, että oikeastaan ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momenttia (eli tilapäistä oleskelulupaa koskeva lainkohta) sovelletaan verrattain harvoin ja usein ihmiskaupan uhrit hakevat Suomesta oleskelulupaa muilla perusteilla. Usein uhreilla saattaa olla jo voimassa oleva oleskelulupa.⁴⁰

Tilapäistä oleskelulupaa myönnettäessä on suuressa merkityksessä rikoksen ratkaisun näkökulma. Ihmiskaupan uhrit voidaan ajatella nähtävän siis syyttämistoimen edistämisen välineinä, eikä ihmisoikeusloukkauksen kohteina tai rikoksen uhreina⁴¹. Hallituksen esityksessä korostetaan tilapäistä oleskelulupaa nimenomaan rikoksen selvittämisen kannalta. Oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhrille voidaan ajatella edistävän rikollisjärjestöjen kiinni saamista ja paljastamista, sekä estää uhrin uudelleen uhriutuminen. Mikäli ihmiskaupan uhri saadaan irrotettua rikollisjärjestöstä, voidaan katkaista ihmiskaupaketju. Tällä tavoin voidaan estää uhriutuminen myös laajemmin.⁴²

Lainvalmistelumateriaaleissa on perusteltu yhteistyötä viranomaisten kanssa oleskeluluvan saamiseksi. Rikoksen selvittämistä on pidetty olennaisena siksi, että viranomaisella saa yhteistyön avulla usein merkittäviäkin tietoja rikollisista, itse rikoksesta ja

³⁹ Nykänen, 2008, s.350; Aer, 2016, s. 171.

⁴⁰ HE 266/2014 vp, s. 10.

⁴¹ Pärssinen, 2006, s.189.

⁴² HE 32/2006 vp, s. 6.

sen teko-olosuhteista. Nämä ovat tietysti merkittäviä seikkoja rikoksen torjunnan kannalta ja usein näitä uhrin antamia tietoja voidaan käyttää tehokkaasti hyödyksi esimerkiksi esitutkinnan aikana.⁴³

Rikoksen selvittämisintressi oleskeluluvan myöntämisessä on mielenkiintoinen kohta. Se liittyy ennen kaikkea tilapäiseen oleskelulupaan. On katsottu, että rikoksen selvittäminen ei estä ihmiskaupan uhria toteuttamasta omia oikeuksiaan, vaan on jopa sen edellytys⁴⁴. Tästä on kuitenkin esitetty myös eriäviä näkökulmia⁴⁵. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* on vuonna 2018 todennut, että yksi systä sille, ettei ihmiskaupan uhri hakeudu Suomessa avun piiriin, on vahva kytkös rikosprosessiin⁴⁶. Toisaalta Poliisi vastasi suositukseen siten, ettei kytköstä rikosprosessiin heidän mielestään tulisi heikentää⁴⁷. Suomessa on kuitenkin päätetty tämän vuoden 2018 keskustelun jälkeen heikentää rikosprosessin ja auttamisjärjestelmän välistä yhteyttä.

KHO:2017:43: Tapauksessa KHO:n ratkaistavaksi tuli, onko Nigeriasta kotoisin olevalta A:lla ja hänen tyttärillään oikeus ihmiskaupan uhrina turvapaikkaan tai toissijaisen suojelun perusteella myönnettävään oleskelulupa. Lisäksi oli arvioitava kansainvälisen suojelun osalta se, että muodostaako A:n tytärten silpomisen uhka perusteen myöntää heille turvapaikka tai oleskelulupa toissijaisen suojelun osalta. Ihmiskaupassa uhrituneet voidaan katsoa ulkomaalaislain 87 §:n 1 momentin ja 87 b §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettuun tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään. KHO:n tuli arvioida, voiko A saada tehokasta ja pysyvää suojelua kotimaansa viranomaisilta ja, että voiko A joutua kotimaassaan uudelleen ihmiskaupan uhriksi. KHO katsoi, että Nigeriassa on maatietouden perusteella riittävät valmiudet tarjota suojelua ja apua ihmiskaupan uhreille. Lisäksi KHO totesi, että mikäli ihmiskaupan uhri palautetaan kotimaahansa, tulee täytäntöönpanoviranomaisten tehdä yhteistyötä uhrin kotimaan viranomaisten kanssa avun, tuen ja suojelun järjestämiseksi. Kun KHO tarkasteli Nigerian valmiutta auttaa ihmiskaupan uhreja ja A:sta tehdyn henkilökohtaisen selvityksen, ei ollut perusteita myöntää A:lle turvapaikkaa tai oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella. Myöskään A:n tyttärien ei katsottu olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa silpomisen

⁴³ HE 32/2006 vp, s. 8; HE 266/2014 vp, s. 10.

⁴⁴ HavM 58/2014 vp, s.5.

⁴⁵ Ks. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2018, s. 103. Suosituksessa 7 Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että ihmiskaupan uhrien auttamisen ja rikosprosessin kytkentää heikennettäisiin.

⁴⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2018, s. 102.

⁴⁷ POL-2018-25509, s. 2.

uhan vuoksi. KHO katsoi kuitenkin, että A:lle tuli myöntää jatkuva oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n mukaan ja hänen tyttäriin tuli myöntää oleskelulupa ihmiskaupan uhriin olevan perhesiteen perusteella.

Jatkuvan oleskeluluvan voi saada haavoittuvassa asemassa oleva⁴⁸ ulkomaalainen, tässäkin tilanteessa ihmiskaupan uhrin on täytynyt katkaista siteet ihmiskaupparikoksen tekijään⁴⁹. Jatkuva oleskelulupaa myönnettäessä ei kuitenkaan edellytetä ihmiskaupan uhrin tekemän yhteistyötä viranomaisten kanssa rikoksen ratkaisemiseksi. Tämä perustuu siihen, että jatkuva oleskelulupa myönnetään erityisen haavoittuvassa asemassa oleville ihmiskaupan uhreille.⁵⁰ Vaatimus erityisen haavoittuvasta asemasta johtuu siitä, että ihmiskaupan uhrin ovat hyvin usein jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Erityisen haavoittuvassa asemassa ulkomaalainen voi olla ihmiskaupan uhrina esimerkiksi silloin, kun uhrin oman kotimaan viranomaiset eivät halua puuttua rikokseen, häneen kohdistuu rikollisjärjestön aiheuttama uhka tai jos kyseessä on lapsi, jonka vanhemmat liittyvät ihmiskaupparikokseen.⁵¹

Ylempänä olevassa KHO:n ratkaisussa A:lle tuli myöntää jatkuva oleskelulupa Suomeen. Jatkuvan oleskeluluvan myöntämiseen KHO päätyi, kun se otti huomioon A:n ja hänen tyttärensä tilanteen. A oli tyttärensä yksinhuoltaja ja KHO katsoi A:n kertomusten perusteella, että hän oli traumatisoitunut pahasti ihmiskaupassa. Koska ihmiskaupan uhrin ovat pääsääntöisesti kaikki haavoittuvassa asemassa, tulee jatkuvan oleskeluluvan myöntämiseksi uhrin oltava erityisen haavoittuvassa asemassa.⁵² Tapauksessa on mielenkiintoista se, että A:n tyttärenten ei katsottu olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa, vaikka he olivat sukuelinten silpomisen uhan alla. Tyttöjen sukuelinten silpominen on

⁴⁸ Vastaanottodirektiivi määrittelee haavoittuvassa asemassa oleviksi alaikäiset, ilman huoltajaa olevat alaikäiset, vammaiset, vanhuksat, raskaana olevat naiset, yksinhuoltajat, joilla on alaikäisiä lapsia, ihmiskaupan uhrin, vakavista sairauksista kärsivät henkilöt, mielenterveyshäiriöistä kärsivät henkilöt sekä kidutuksen, raiskauksien tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneet henkilöt, kuten naisten sukuelinten silpomisen uhrin.

⁴⁹ Roth, 2011, s. 993.

⁵⁰ HE 32/2006 vp, s. 6.

⁵¹ HE 266/2014 vp, s. 11; KHO:2017:42; KHO:2017:43.

⁵² KHO:2017:43.

ihmisoikeusloukkaus ja on merkityksellinen seikka, kun tarkastellaan, onko naisella oikeus kansainväliseen suojeluun⁵³.

On kuitenkin selvitetty, että jatkuvan oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhrille on korkean kynnyksen takana ja, että edellytykset jatkuvan oleskeluluvan myöntämiselle vastaavat kansainvälisen suojelun perusteita⁵⁴. Migrin on huomioitu soveltavan ulkomaalaislain 52 a § 2 momentin erityisen haavoittuvaa asemaa verrattaen suppeasti. Tehtyjen selvitysten mukaan käytännössä vain uhrin omaisten osallistuminen ihmiskaupparikokseen tai tukiverkoston puute kotimaassa ovat syitä, jolloin Migri jatkuvan oleskeluluvan ihmiskaupan uhrille myöntää.⁵⁵ Lisäksi jatkuvan oleskeluluvan myöntämisen syitä voi olla se, että turvapaikan tai kansainvälisen suojelun edellytykset eivät täyty, tällöin on usein perusteltua myöntää ihmiskaupan uhrille jatkuva oleskelulupa⁵⁶.

Ihmiskaupan uhrille voi myöntää oleskeluluvan myös yksilöllisestä inhimillisestä syystä⁵⁷ ja ihmiskaupan uhri voi hakea myös kansainvälistä suojelua Suomesta⁵⁸. Ihmiskaupan uhrille myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 § tai 54 §:n perusteella ei sulje mahdollisuutta hakea turvapaikkaa tai saada turvapaikkaa Suomesta. Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan ulkomaalaislain 3 §:n 13 kohdan mukaan pakolaisasemaa, humanitärisen suojelun tai toissijaisen suojelun perusteella myönnettyä oleskelulupaa⁵⁹. Ulkomaalaislain 87 § säättää oikeudesta turvapaikkaan tilanteessa, jossa ulkomaalainen oleskelee kotimaansa ulkopuolella siksi, että hän pelkää joutuvansa vainon kohteeksi esimerkiksi alkuperänsä, uskontonsa tai poliittisen mielipiteensä johdosta.⁶⁰ Kun harkitaan, onko ihmiskaupan uhrilla oikeus kansainväliseen suojeluun, tarkastellaan ja arvioidaan, onko odotettavaa, että uhri joutuisi ihmiskaupan uhriksi uudelleen kotimassaan ja, että

⁵³ KHO:2019:93.

⁵⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2018, s. 102.

⁵⁵ Pirjatanniemi ja muut, 2021, s. 165.

⁵⁶ HE 32/2006 vp, s. 8.

⁵⁷ Roth, 2011, s. 994; Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 70.

⁵⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 27.

⁵⁹ KHO:2014:112.

⁶⁰ HE 122/2011 vp, s. 47.

onko hänellä mahdollisuus saada tehokasta ja pysyvää suojelua oman kotimaansa viranomaisilta. Lisäksi tulee arvioida, onko uhrin kotimaalla kykyä ja halua tarjota suojaa ihmiskaupan uhrille.⁶¹ Suojelua voidaan myöntää ihmiskaupan uhrille myös myöntämällä oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella (UlkL 88 §). Ja mikäli kansainvälisen suojelun perusteet eivät täyty, tutkitaan, täyttyykö ihmiskaupan uhrilla muiden oleskelulupien edellytykset.⁶²

Seuraavassa tapauksessa KHO:lle tuli ratkaistavaksi, täyttyykö ihmiskaupan uhriksi joutuneella toissijaisen suojelun perusteella myönnettävän oleskeluluvan kriteerit:

KHO:2014:112: Tapauksessa Nigeriasta kotoisin oleva naishenkilö A oli hakenut Suomesta kansainvälistä suojelua. Migri oli katsonut, että A oli joutunut ihmiskaupan uhriksi Euroopassa, jonne hänet oli erehdytetty lähtemään. A oli pakotettu työskentelemään prostituoituna Euroopassa. Migri katsoi, että A:lla oli ollut mahdollisuus Nigeriassa kääntyä viranomaisten puoleen ja saada suojelua ihmiskaupassa uhriutumista vastaan. Täten Migri hylkäsi A:n kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. A:lle oli myönnetty kuitenkin oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin nojalla, koska Migri katsoi A:n olevan kyseisen säännöksen tarkoittamassa haavoittuvassa asemassa, sillä A oli pienen lapsen yksinhuoltaja, joka oli traumatisoitunut. Myös HAO oli hylännyt valituksen koskien kansainvälisen suojelun myöntämistä ihmiskaupan uhrina. Asiassa piti ratkaista kysymys siitä, oliko ihmiskaupan uhriksi joutuneella, joka on saanut ulkomaalaislain 52 a §:n nojalla jatkuvan oleskeluluvan, oikeus ihmiskaupassa uhriutumisen tai uudelleen uhriutumisen vaaran vuoksi turvapaikkaan tai oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. KHO:n tuli kiinnittää huomiota erityisesti siihen, oliko A:n mahdollista saada Nigerian viranomaisilta suojelua asiassa. Prostituutioon pakottaminen on yksi ihmiskaupan muodoista. Ihmiskaupan uhrit voivat olla ulkomaalaislain 52 a §:n sijasta oikeutettuja myös ulkomaalaislain 87 §:n mukaiseen turvapaikkaan tai 88 §:n mukaiseen toissijaiseen suojeluun, jos kriteerit kansainväliseen suojeluun muuten täyttyivät. Kansainvälisen suojelun tarvetta arvioitaessa kiinnitetään huomiota uudelleen uhriutumisen vaaraan ja kotimaan viranomaisten tarjoamaan suojeluun. Asiassa todettiin, että Nigeria on yksi keskeisimpiä Eurooppaan suuntautuvan ihmiskaupan lähtömaita. Toisaalta saatujen selvitysten perusteella Nigeriassa oli myös panostettu ihmiskaupan vastaiseen työhön, uhrien auttamiseen sekä rikosvastuun toteuttamiseen. A:n oli värvännyt prostituutioon naishenkilö,

⁶¹ KHO:2017:43; KHO:2014:112. Kummassakaan tapauksessa ihmiskaupan uhrille ei myönnetty turvapaikkaa kansainvälisen suojelun perusteella. Kummassakaan tapauksessa ei myöskään myönnetty uhrille oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella. KHO ratkaisi kuitenkin molemmissa tapauksissa, että edellytykset ihmiskaupan uhrille myönnettävälle jatkuvalla oleskeluluvalla täyttyivät.

⁶² HE 266/2014 vp, s. 11.

eikä asiassa tullut ilmi viitteitä laajempaan verkostoon. A:lla ei myöskään Suomeen tultuaan ole ollut yhteyksiä kyseiseen henkilöön. Uhriutumisen ihmiskaupan tapahtui kotimaan ulkopuolella ja Nigeriassa arvioitiin olevan mahdollisuudet suojeluun viranomaisilta. Myöskään ei ollut perusteita uskoa, että A joutuisi Nigeriassa epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kohteeksi, joten perusteita myöntää A:lle turvapaikkaa tai oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella ei ollut.

Ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, mikäli ulkomaalaislain 87 §:n mukaiset ehdot turvapaikalle eivät täyty, mutta on olemassa merkittäviä perusteluja sille, että uhri joutuisi kotimaassaan vakavan haitan uhriksi ja hän on kykenemätön tai haluton turvautumaan kotimaansa suojeluun. Usein vakavalla haitalla tarkoitetaan esimerkiksi kuoleman rangaistusta, kidutusta tai muuta epäinhimillistä tai ihmisarvoa rikkovaa toimintaa. Vakava haitta voi myös olla mielivaltaisesta väkivaltaasta kansainvälisen tai maan sisäisen aseellisen selkkauksen yhteydestä johtuvaa vakavaa, henkilökohtaista vaaraa.⁶³ Yllä olevassa KHO:n ratkaisussa on nähtävillä, että uhrilla ei ollut uudelleen uhriutumisen vaaraa kotimaassaan, joten hänelle ei myönnetty turvapaikkaa tai oleskelulupaa toissijaisen suojelun perusteella. Asiassa ei myöskään tullut esille sellaisia seikkoja, että uhri joutuisi kotimaassaan epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtelun uhriksi. Vaikka uhri ei ollutkaan oikeutettu toissijaiseen suojeluun, hänelle voitiin kuitenkin myöntää oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin perusteella, sillä katsottiin että uhri oli haavoittuvassa asemassa.⁶⁴ Eli, vaikka ihmiskaupan uhri ei täyttäisikään turvapaikkakriteeristöä tai kansainvälisen tai toissijaisen suojelun perusteita, voidaan oleskelulupa Suomeen usein myöntää ulkomaalaislain 52 §:n perusteella.

Ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää oleskelulupa Suomessa myös yksilöllisestä inhimillisestä syystä (UlkL 52 §). Hallituksen esityksessä todetaan, että oleskeluluvan myöntäminen yksilöllisestä inhimillisestä syystä saattaa tulla kyseeseen silloin, kun ihmiskaupan uhri ei täyty ulkomaalaislain 52 a §:n 1 tai 2 momentin ”kriteerejä” tilapäisen tai jatkuvan

⁶³ KHO:2017:42.

⁶⁴ KHO:2014:112.

oleskeluluvan myöntämiselle ihmiskaupan uhrille⁶⁵. Kun harkitaan oleskeluluvan myöntämistä yksilöllisestä inhimillisestä syystä, tulee tarkasteltavaksi esimerkiksi oleskeluluvan hakijan terveydentila, Suomeen syntyneet siteet tai jokin muu yksilöllinen inhimillinen syy. Usein etsitään sellaisia syitä, joiden takia uhrin oleskeluluvan hylkääminen olisi jollain tasolla kohtuutonta, kun huomioidaan kokonaisvaltaisesti uhrin tilanne, kuten olosuhteet kotimaassa.⁶⁶ Ihmiskaupan uhrille voidaan harkita myönnettävän oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä, jos esimerkiksi katsotaan, että paluu kotimaahan lyhentäisi elinaikaa tai aiheuttaisi huomattavaa kärsimystä, henkistä tai fyysistä. Se, jos uhri on vaikkapa varaton, ei ole syy myöntää oleskelulupaa yksilöllisestä inhimillisestä syystä.⁶⁷

Suurena ongelmana ihmiskaupan uhreille myönnettävissä oleskeluluissa on se, että ihmiskaupan uhrin tunnistaminen on vaikeaa. Ihmiskaupan uhrin oikea tunnistaminen on avainasemassa sille, että uhri pääsee esimerkiksi avun piiriin. Ainoastaan tunnistetut ihmiskaupan uhrit pääsevät auttamisjärjestelmään ja oleskelulupajärjestelmään.⁶⁸ Ihmiskaupan piilorikollisen luonteen vuoksi sekä tekijät, että uhrit ovat tyypillisesti pyrkineet pysymään piilossa viranomaisilta. Uhrit usein syyllistävät itseään ja pelkäävät kostoja rikoksentekijöiltä, joka johtaa siihen, että he eivät ilmoita rikoksesta viranomaisille. Tähän saattaa vaikuttaa myös se, että joskus uhrit ovat itsekkin osallistuneet rikolliseen toimintaan maassa ja pelkäävät rangaistusta ja maasta poistoa. Toisaalta pelkkä piilorikollinen luonne ei selitä vähäistä tunnistettujen ihmiskaupan uhrien määrää, sillä viranomaiset itsekään eivät välttämättä tunnista ihmiskauppaa, vaikka he tutkisivat ihmiskaupparikosta.⁶⁹ Erityisen haastavaa on sellaisten ihmiskaupan uhrien tunnistaminen, jotka ovat.

⁶⁵ HE 266/2014 vp, s. 11. Eli kyseessä saattaa olla tilanne, jossa uhrilla ei ole esimerkiksi käynnissä rikosprosessia tai tekijöiden kiinnisaaminen on mahdotonta tai uhri ei ole erityisen haavoittuvassa asemassa.

⁶⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 70.

⁶⁷ KHO:2017:42.

⁶⁸ Roth, 2007, s. 425; Roth, 2011, s. 991.

⁶⁹ Roth, 2011, s. 994-995.

joutuneet hyväksikäytön uhreiksi jossakin rikollisessa toiminnassa. Näissä tilanteissa uhrit eivät voi kertoa uhriutumistaan ihmiskaupassa, koska samalla he tulevat paljastaneeksi omat yhteytensä rikolliseen toimintaan.⁷⁰

Uhrien tunnistamiseen liittyen Suomi on saanut useita suosituksia GRETA:ta (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings; GRETA). GRETA on asiantuntijaryhmä, joka valvoo EN:n yleissopimuksen toteutumista.⁷¹ Vuonna 2019 GRETA antoi Suomelle raporttinsa kohdissa 111 ja 112 suosituksia, jotka liittyvät ihmiskaupan uhrien tunnistamisen parantamiseen. Esimerkiksi raportin kohdassa 111 kehoitetaan, että Suomessa tulisi kouluttaa paremmin niin kutsuttua etulinjan henkilöstä ihmiskaupan uhrien parempaan tunnistamiseen. Lisäksi samassa raportin kohdassa suositeltiin tiedonvaihdon parantamista asianomaisten toimijoiden välillä. Raportin kohdassa 112 taas suositeltiin jatkuvan koulutuksen jatkamista Migrin henkilöstölle ja vastaanottokeskusten työntekijöille.⁷²

2.1.2 Pysyvä oleskelulupa

Pysyvä oleskelulupa voidaan myöntää kolmannen maan kansalaiselle, joka on oleskellut Suomessa pitkään, yhtäjaksoisesti neljän vuoden ajan (UlkL 56 §)⁷³. Ulkomaalaislain 33 §:n 3 momentti määrittää, että pysyvä oleskelulupa on voimassa toistaiseksi. Pysyvä oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle, mikäli edellytykset, joiden perusteella jatkuva oleskelulupa on myönnetty ovat edelleen olemassa ja pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle ei ole ulkomaalaislaissa määriteltyjä esteitä⁷⁴. Kun ulkomaalaiselle on

⁷⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 71.

⁷¹ HE 220/2022 vp, s. 11.

⁷² GRETA, 2019, s. 22-23.

⁷³ KHO:2021:174. Ulkomaalaisen oleskelua Suomessa pidetään yhtäjaksoisena, jos hän on oleskellut Suomessa vähintään puolet oleskeluluvan voimassaoloajasta. On huomioitavaa, että esimerkiksi tavalliset lomamatkat tai ulkomailla työskentely, joka toteutuu suomalaisen työnantajan lähettämänä, eivät katkaise yhtäjaksoista oleskelua.

⁷⁴ HE 94/2006 vp, s. 14.

myönnetty pysyvä oleskelulupa Suomeen, arvioivat viranomaiset sen jälkeen oleskeluluvan perusteita ainoastaan siinä tilanteessa, jos harkitaan ulkomaalaisen karkottamista⁷⁵. Kaikki oleskeluluvat eivät oikeuta pysyvän oleskeluluvan hakemiseen, esimerkiksi opiskelijoiden täytyy valmistumisen jälkeen löytää uusia perusteita oleskelulle Suomessa⁷⁶.

Vaikka ulkomaalainen täyttäisi maassa oleskeluajaltaan pysyvän oleskeluluvan kriteerit voidaan se jättää kuitenkin myöntämättä, mikäli ilmenee ulkomaalaislain 57 §:ssä mainittuja esteitä. Pysyvän oleskeluluvan myöntämisen esteitä ovat syyllistyminen rikokseen, josta on säädetty rangaistukseksi vankeutta, epäily rikokseen syyllistymisestä, josta on säädetty rangaistukseksi vankeutta, ulkomaalaisen syyllistyminen kahteen tai useampaan rikokseen tai epäily ulkomaalaisen syyllistymisestä kahteen tai useampaan rikokseen (UlkL 57 §)⁷⁷. Pysyvän oleskeluluvan myöntämättä jättämisessä on kuitenkin käytävä kokonaisharkintaa ja otettava huomioon myös se, kauanko ulkomaalainen on Suomessa oleskellut, tämä kokonaisharkintaa koskeva 2 momentti lisättiin ulkomaalaislakiin hallintovaliokunnan mietinnön perusteella⁷⁸. On syytä huomioida, että rikosepäily ei ole ehdoton este pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle, kuten KHO on seuraavassa tapauksessa ratkaissut:

KHO:2021:157: Tapauksessa A oli epäiltynä ulkomaalaislain 57 §:n 1 momentissa tarkoitusta rikoksesta, josta on säädetty rangaistukseksi vankeutta. Migri oli tämän perusteella jättänyt myöntämättä A:lle pysyvän oleskeluluvan, koska pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle oli rikosepäilyn vuoksi este. Asiassa oli kyse siitä, oliko Migri hylännyt pysyvän oleskeluluvan ilman, että se käytti ulkomaalaislain 57 §:n 2 momentin mukaista kokonaisharkintaa. KHO totesi, että koska kyseessä oli rikosepäily, ulkomaalaislain 57 §:n 3 momentin ehdottomat määräajat eivät tule sovellettaviksi. Pysyvä oleskelulupa voidaan siis jättää myöntämättä rikosepäilyn vuoksi, mutta mahdollinen rikosepäily ei ole ehdoton este pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle. Kuvailun mukaisessa tilanteessa, tulee tehtäväksi ulkomaalaislain 57 §:n 2 momentin mukainen kokonaisharkinta. Koska Migrin päätöksestä ei käynyt ilmi, että siinä olisi arvioitu rikollisen teon laatua ja vakavuutta, tai Suomessa oleskelun pituutta ja perhesiteitä, KHO totesi, että Migri oli menetellyt virheellisesti esteitä arvioidessaan ja asia palautettiin Migrin käsittelyyn.

⁷⁵ Kallio ja muut, 2018, s.600.

⁷⁶ Könönen, 2014, s. 174.

⁷⁷ Aer, 2016, s. 176-177.

⁷⁸ HaVM 4/2004 vp, s.15; Ks. KHO:2021:157.

Pysyvän oleskeluluvan saatuaan ulkomaalaisesta tulee ikään kuin suomalaisen yhteiskunnan täysimääräinen jäsen⁷⁹. Pysyvän oleskeluluvan saaneiden, pitkään Suomessa oleskelleiden, oikeudet tulee olla yhdenmukaiset Suomen kansalaisten oikeuksien kanssa⁸⁰. Yksilön asema yhteiskunnassa on siis turvatumpi, kun pysyvä oleskelulupa on myönnetty. Muutenkin, mitä turvatumpi asema yksilöllä on, sitä enemmän hän uskaltaa elää ja puolustaa oikeuksiaan. Kun ulkomaalaiselle on myönnetty, pysyvä oleskelulupa vähenee myös viranomaiskontrolli hänen elämässään.⁸¹

Pysyvä oleskelulupa voidaan peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n mukaan, mikäli *ulkomaalainen on muuttanut pysyvästi pois maasta tai hän on pysyvässä tarkoituksessa oleskellut yhtäjaksoisesti kaksi vuotta maan ulkopuolella*. Säännöstä tulkitaan siten, että esimerkiksi satunnaiset vierailut Suomessa, kuten se että vuoden välein vierailisi Suomessa, ei tarkoita sitä, etteikö ulkomaalainen oleskelisi pysyvästi muualla⁸². Lisäksi ulkomaalaislain 58 §:n 4 momentin mukaan pysyvä oleskelulupa voidaan peruuttaa myös, mikäli oleskelulupaa haettaessa on annettu väärää tietoa tai pimitetty seikkoja, jotka olisivat voineet johtaa oleskeluluvan hylkäämiseen. Pysyvä oleskelulupa voidaan perua myös, jos Schengen-valtio pyytää perumaan oleskeluluvan, koska ulkomaalainen on määrätty maahan-tulokieltoon toisessa Schengen-valtiossa. Myös tilanne, jossa ulkomaalainen on määrätty kokonaan poistettavaksi Schengen-alueelta johtaa pysyvän oleskeluluvan perumiseen.⁸³

2.2 Oleskeluluvan hakijana ihmiskaupan uhriksi joutunut lapsi

Lasten oikeuksien sopimuksen (SopS 60/1991) 1 artikla määrittelee, että lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Lapset ovat ihmiskaupan suurimpia uhreja

⁷⁹ Könönen, 2014, s. 184.

⁸⁰ C-502/10, 2012, kohta 3.

⁸¹ Nykänen, 2008, s. 351.

⁸² KHO:2020:65.

⁸³ HE 37/2011 vp, s. 8-9.

naisten lisäksi ja lapsia päätyykin ihmiskaupan seurauksena erilaisiin tehtäviin, kuten so-tilaiksi, huumehuriireiksi ja prostituoiduiksi⁸⁴. Lapsia ja nuoria voidaan myös pakottaa avioliittoon, käyttää seksuaalisesti hyväksi tai esimerkiksi hyväksikäyttää työnteossa, myös laitton adoptio hyväksikäyttötarkoituksessa on ihmiskaupan muoto⁸⁵. Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa loukkaa perustavanlaatuisesti lapsen oikeuksia, jonka takia ihmiskaupan vaikutuksia lapsiin tuleekin arvioida lapsiystävällisellä tavalla. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon myös erilaiset reaktiot lapseen kohdistuvaan ihmiskauppaan, kuten yhteisön hyljeksintä uhria kohtaan.⁸⁶

Yksin Suomeen tulleet lapset saavat muita hakijoita helpommin oleskeluluvan. Useimpien oleskelulupa myönnetään toissijaisen suojelun (UlkL 88 §) tai yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella (UlkL 52 §). Pakolaisasemaa yksin tulleille alaikäisille sen sijaan myönnetään vain harvoin.⁸⁷ Mikäli lapsi hakee oleskelulupaa ihmiskaupan uhrina, poikkeaa sen myöntämisperusteet aikuisille uhreille myöntämisestä. Lainvalmisteluaineistossa todetaan, että lapselta ei esimerkiksi vaadita yhteistyötä viranomaisten kanssa, sillä vaatimus katsotaan kohtuuttomaksi⁸⁸. Usein alaikäiselle, joka tulee Suomeen yksin, myönnetään oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä⁸⁹.

LOS 3 artiklan 1 kohta määrittelee seuraavaa: *kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu*. Lapsen etu on perustavanlaatuinen oikeusperiaate, joka ohjaa säännösten tulkintaa. Lapsen etu on myös menettelysääntö, joka tarkoittaa myös sitä, että kun määritellään *lapsen etua* on tuotava aina esiin, mitkä tekijät on otettu arvioinnissa huomioon ja miten lapsen etua on punnittu

⁸⁴ Nieminen, 2005, s. 130-131.

⁸⁵ Kervinen ja Ollus, 2019, s. 8, 20. Laittomalla lapseksi ottamisella (adoptiolla), tarkoitetaan adoptiota, joka tapahtuu ilman lapsen biologisten vanhempien lupaa esimerkiksi erehdyttämällä, kiristämällä tai uhkailemalla. Biologisille vanhemmille voidaan kertoa, että lapsi on syntynyt kuolleena tai menehtynyt pian syntymänsä jälkeen. Laitton adoptio tuomitaan ihmiskauppana, mikäli holhooja luovuttaa lapsen joko mak- sua vastaan tai ilman pakkotyön tai hyväksikäytön kohteeksi.

⁸⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021b, s. 26.

⁸⁷ Toivonen, 2022, s. 124.

⁸⁸ HE 32/2006 vp, s. 6.

⁸⁹ Nykänen, 2008, s.350.

muita seikkoja vastaan. Lapsen etu on myös aineellinen oikeus, sillä kaikilla lapsilla on oikeus siihen, että heidän etuaan arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon.⁹⁰ Lapsen etu on kuitenkin myös erittäin epämääräinen käsite, sillä sitä pidetään usein avoimena ja subjektiivisena käsitteenä⁹¹.

Lapsen etu tulee siis arvioitavaksi myös, kun myönnetään oleskelulupaa. Ulkomaalaislain 105 b §:ssä todetaan, että Migrin on aloitettava kansainvälistä suojelua hakevan alaikäisen, joka tulee Suomeen ilman huoltajaa, vanhempien tai muun huoltajan jäljittäminen. Yleisesti voidaan ajatella, että on lapsen edun mukaista, että hän itse ja viranomaiset tietävät, missä hänen vanhempansa ovat. Lainvalmisteluaineistossa on selvennetty, että jäljittämistoimet eivät kuitenkaan ole lapsen edun mukaisia esimerkiksi silloin, kun lapsi on joutunut ihmiskaupan uhriksi ja hänen vanhempansa ovat myötävaikuttaneet tähän.⁹² Jos vanhempia ei pystytä jäljittämään tai se ei ole lapsen edun mukaista, myönnetään alaikäiselle usein oleskelulupa ulkomaalaislain 52 §:n perusteella⁹³.

Alaikäistä ei juuri koskaan palauteta takaisin kotimaahansa. Siksi oleskelulupa myönnetään. Kuten edellä on jo todettu, oleskelulupa myönnetään usein yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Mikäli lapsi ei kuitenkaan ole kansainvälisen suojelun tarpeessa, voidaan oleskelulupa myöntää myös haavoittuvan aseman perusteella.⁹⁴ Alaikäisen sisarus voi saada Suomeen oleskeluluvan perhesiteen perusteella. Näin voidaan menetellä, jos esimerkiksi sisarukset ovat asuneet ennenkin yhdessä ja heidän vanhempansa eivät ole joko elossa, tai heidän olinpaikkaansa ei tiedetä. Näissä tilanteissa usein se, että lapsen sisarus saa oleskeluluvan Suomeen, on ainut tapa turvata alaikäiselle oikeutensa perhe-elämään.⁹⁵

⁹⁰ Hakalehto, 2018, s. 51-52; CRC/C/GC/14, kohta 6; CRC/C/GC/22, kohta 27.

⁹¹ Esim. Hakalehto, 2016, s. 428; Hakalehto, 2018, s. 52; Pajulammi, 2014, s. 190.

⁹² HE 9/2014 vp, s. 15.

⁹³ Aer, 2016, s. 171.

⁹⁴ Aer, 2016, s. 171.

⁹⁵ Nykänen, 2008, s. 353.

Lapsiuhrin tunnistaminen on haasteellista, sillä osa saattaa tuoda ilmi joutuneensa ihmiskaupan uhriksi vasta täysi-ikäisenä. Tämä on haasteellista, sillä uhrilla olisi jo alaikäisenäkin mahdollisuus hyödyntää auttamisjärjestelmän palveluja.⁹⁶ GRETA onkin vuoden 2019 julkaisemassaan raportissa huomauttanut, että Suomen tulisi tehostaa toimiaan lapsikaupan ehkäisemisessä ja kiinnittää erityistä huomiota ilman huoltajaa Suomeen tuleviin sekä perheestään eroon joutuneisiin lapsiin. Raportin kohdassa 71 huomautetaan, että tulisi varmistaa lapsien saavan tehokkaat hoitojärjestelyt (muun muassa turvallinen ja asianmukainen asuminen). Lisäksi Suomen tulisi vahvistaa tällaisten lasten seuranta- ja hälytysjärjestelmiä.⁹⁷

2.3 Harkinta-aika

Euroopan neuvoston direktiivi 2003/81/EY⁹⁸ 6 artikla ja EN:n yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta 13 artikla määrittelee harkinta-aikaa. Kyseissä artiklassa säädetyn harkinta-ajan tarkoituksena on nimenomaan se, että kolmannen maan kansalaiset, jotka ovat joutuneet rikoksen (kuten ihmiskauppa) kohteiksi, voivat toipua kokemuksistaan. Lisäksi tarkoituksena on se, että rikoksen uhrin voivat päästä pois rikollisten vaikutuspiiristä ja aloittaa yhteistyö viranomaisten kanssa.⁹⁹ Kotimaisessa lainsäädännössä ihmiskaupan uhrille myönnettävästä harkinta-ajasta säädetään ulkomaalaislain 52 b §:ssä. Harkinta-aikana ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on laillista, eikä henkilöä voida silloin myöskään poistaa maasta. Rajatarkastusviranomainen tai poliisi tekee päätöksen myönnettävästä harkinta-ajasta.¹⁰⁰ Ihmiskaupan uhri ei voi itse hakea harkinta-aikaa, vaan sen myöntäminen on viranomaisaloitteinen asia¹⁰¹. Hallituksen esityksessä

⁹⁶ HE 220/2022 vp, s. 30.

⁹⁷ GRETA, 2019, s. 16.

⁹⁸ Neuvoston direktiivi 2003/81/EY annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi.

⁹⁹ C-66/21, 2022, kohta 58.

¹⁰⁰ HE 3/2012 vp, s.10; HE 32/2006 vp, s. 9.

¹⁰¹ HE 266/2014 vp, s. 10.

mainitaan, että harkinta-aika mahdollistaa ihmiskaupan uhrille sen, että hän voi käyttää hänelle kuuluvia oikeuksia täysimääräisesti¹⁰².

Harkinta-aika alkaa päivästä, jolloin päätös siitä on annettu. Kielteistä harkinta-aika päätöstä ei ole, eli harkinta-aikaa koskevasta päätöksestä ei voi valittaa. Koska harkinta-aikaa koskevasta päätöksestä ei voi valittaa, ihmiskaupan uhri voidaan käännyttää heti Suomesta tai ennen harkinta-aikaa tehty maastapoistamispäätös voitaisiin laittaa heti täytäntöön, kun harkinta-aikaa ei olisi myönnetty.¹⁰³ Harkinta-aika voidaan myös keskeyttää poliisin tai rajavartiolaitoksen toimesta, mikäli sille löytyy laissa mainittuja syitä. Yhtenä syynä harkinta-ajan keskeyttämiselle voidaan pitää ulkomaalaislain 36 §:n 1 momentin perusteluja sille, miksi oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä. Myös kansanterveydellinen uhka tai uhat Suomen kansainvälisille suhteille voi johtaa harkinta-ajan keskeytykseen.¹⁰⁴

Lainvalmisteluaineistossa kerrotaan, että harkinta-aika voidaan keskeyttää myös, mikäli ihmiskaupan uhri solmii itse, vapaaehtoisesti ja omasta aloitteestaan, uudelleen suhteet ihmiskaupparikoksesta epäiltyihin. Tämä voi aiheuttaa myös sen, että ihmiskaupan uhri poistetaan maasta.¹⁰⁵ Esimerkiksi vuonna 2013 Suomessa myönnettiin melkein 10 harkinta-aikaa, joista useampi jouduttiin keskeyttämään, koska uhri oli uudelleen yhteyksissä ihmiskaupparikoksesta epäiltyihin tekijöihin¹⁰⁶.

Viranomaisilla pitäisi olla mahdollisimman matala kynnyks harkinta-ajan antamiselle. Aina, kun on pienikin viite ihmiskaupparikokseen, tulisi harkinta-aika antaa. Lisäksi harkinta-ajan myöntäminen tulisi nähdä itsenäisenä päätöksenä. Mikäli harkinta-aikaa myönnettäessä nähdään sen ennakoivan aina oleskelulupaa, voi käydä niin, että kynnyks harkinta-ajan myöntämiseksi nousee liian korkealle.¹⁰⁷ Harkinta-ajan tarkoituksena on siis se, että

¹⁰² HE 220/2022 vp, s. 23.

¹⁰³ HE 32/2006 vp, s. 10; Pärssinen, 2006, s.187.

¹⁰⁴ HE 122/2011 vp, s. 45-46.

¹⁰⁵ HE 122/2011 vp, s. 46.

¹⁰⁶ HE 266/2014 vp, s. 10.

¹⁰⁷ Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä, 2011, s. 36.

ihmiskaupan uhri pystyisi toipumaan kokemuksistaan siten, että hän kykenisi aloittamaan yhteistyönsä viranomaisten kanssa, jotta ihmiskaupparikos alkaisi selviämään¹⁰⁸. Tärkeää on myös se, että uhri saisi toivuttua kokemuksistaan ja tarvitsemaansa apua. Uhrikeskeisempi lähestymistapa harkinta-aikaa kohtaan kohtaa ihmiskaupan uhrin enemmän yksilönä.¹⁰⁹

Harkinta-ajan myöntämisellä ja tilapäisellä oleskeluluvalla on tietynlainen yhteys, sillä molemmissa korostetaan tietyllä tapaa rikoksen selvittämistä. Vaikka harkinta-ajan ensisijainen tarkoitus on se, että ihmiskaupan uhri toipuu kokemuksistaan, todetaan lainvalmistelumateriaalissa harkinta-ajan antavan uhrille aikaa tehdä perusteltu päätös viranomaisyhteistyöhön ryhtymiseksi¹¹⁰. Uhrin ei siis tarvitse harkinta-ajan aikana tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa, että rikos selviäisi, mutta hänen tulee miettiä, haluaako hän uhrina ryhtyä tähän yhteistyöhön. tulevaisuudessa, harkinta-ajan jälkeen. Toisaalta, jotta ihmiskaupan uhri on edes saanut harkinta-ajan, on hänen tullut kertoa hyväksikäyttötarinansa kokonaan useille eri viranomaisille. Tätä voidaan perustella tietysti sillä, että rikostutkinnassa tarvitaan tietoja rikoksesta, mutta onko tämä perusteltua ja oikein hyväksikäytön uhria kohtaan?¹¹¹ Harkinta-ajan tulisi olla uhrille rauhoitettua aikaa toipumiseen, mutta onko se sitä, mikäli jo harkinta-ajan saaminenkin edellyttää yhteistyötä viranomaisten kanssa¹¹²?

Aiemmin ihmiskaupan uhreille voitiin myöntää Suomessa myös toipumisaika. Toipumisaikaan ja poliisin ilmoitusvelvollisuuteen liittyen on tehty uusia lakimuutoksia vuoden 2023 alusta, kun vastaanottolain (746/2011) 36 § kumottiin. Pykälä koski sitä, että harkinta-ajan päätyttyä poliisille tuli ilmoittaa uhrin tiedot. Merkitystä ei ollut sillä, oliko uhri toipumisajan aikana päättänyt aloittaa yhteistyön viranomaisten kanssa vai ei. Tämä taas

¹⁰⁸ Kallio ja muut, 2018, s. 160-161.

¹⁰⁹ Pärssinen, 2006, s.186-187.

¹¹⁰ Esim. HE 266/2014 vp, s.9.

¹¹¹ Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä, 2011, s. 36; Kts. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Explanatory Report, kohta 175. Harkinta-ajan ei tulisi olla riippuvainen siitä, haluaako ihmiskaupan uhri tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa.

¹¹² Pärssinen, 2006, s. 186.

johti yllä kuvattuun tilanteeseen, että toipumisaika ei antanut uhreille todellista aikaa rikoksesta toipumiseen. Lisäksi se johti usein siihen, etteivät uhrit hakeutuneet auttamisjärjestelmän piiriin.¹¹³ Hallintovaliokunnan mietinnössä todetaan, että säännöksen ei ole katsottu edistävän ihmiskaupparikoksen selviämistä. Sen sijaan valiokunta on arvioinut, että kyseisen säännöksen kumoamisella on positiivisia vaikutuksia muun muassa luottamukseen viranomaisia kohtaan.¹¹⁴

2.4 Dublin III- asetus

Dublin III- asetuksella¹¹⁵ määritellään kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa oleva jäsenvaltio (1 artikla). Asetus kuuluu Dublin- järjestelmään, joka sai alkunsa ennen kuin EU sai toimivallan turvapaikka-asioissa. Dublin- asetusta on päivitetty kolmesti, mutta sen ydinsisältö on pysynyt samana. Dublin III- asetuksen tarkoituksena on ennen kaikkea varmistaa se, että turvapaikanhakijat pääsevät nopeasti ja vaivattomasti turvapaikkamenettelyyn, määrittää mahdollisimman nopeasti vastuussa oleva jäsenvaltio ja estää niin sanottu *asylum shopping*.¹¹⁶ Lisäksi Dublin III- asetuksen tarkoituksena on taata suojelun korkeampi taso¹¹⁷.

Dublin III- asetuksen perusteilla ja menettelyillä määritellään se jäsenvaltio, joka on vastuussa kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön jättämän turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Niin sanottuja Dublin-maita ovat kaikki EU:n jäsenvaltiot, sekä Norja, Islanti, Liechtenstein ja Sveitsi. Jotta Dublin-menettelyä voidaan soveltaa, edellytetään, että turvapaikkahakemus on vireillä. Tilanteessa, jossa turvapaikanhakija

¹¹³ HE 220/2022 vp, s. 47.

¹¹⁴ HaVM 30/2022 vp, s. 6.

¹¹⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 604/2013, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta (uudelleenlaadittu).

¹¹⁶ Pöntinen, 2015, s. 553-554.

¹¹⁷ Hruschka, 2015, s. 470.

peruuttaa hakemuksensa, häntä ei voida siis siirtää toiseen jäsenvaltioon.¹¹⁸ Turvapaikanhakija ei myöskään saa oikeutta määritellä itse hakemuksensa käsittelevää jäsenvaltiota. Käsittelevän valtion määrittäminen on jäsenvaltioiden omalla vastuulla. Asetusta ei sovelleta EU-kansalaisiin.¹¹⁹

Koko Dublin- järjestelmää on pidetty avainasemassa, kun on yritetty luoda koko EU:n alueelle yhtenäistä turvapaikkalainsäädäntöä. Dublin- järjestelmää on kuitenkin viime aikoina kritisoitu. Erot EU:n jäsenvaltioiden välillä saattavat olla suuriakin, esimerkiksi turvapaikkapolitiikan suhteen. Myös jäsenvaltioiden elintasoissa ja esimerkiksi työmarkkinaoloissa on eroja. Nämä erot jäsenvaltioiden välillä kannustavatkin turvapaikanhakijoita liikkumaan pois turvapaikkamaasta toiseen jäsenvaltioon.¹²⁰ Dublin- asetuksen soveltamiskäytännöt riippuvat pitkälti kansallisista viranomaisista ja tuomioistuimista, jonka takia niissä saattaa olla eroja¹²¹.

Asetuksella siis on yhteisesti vahvistettu säännöstö, joka määrittelee turvapaikkahakemuksesta vastuussa olevan jäsenvaltion. Lisäksi Dublin III- asetuksella on vahvistettu menettely sen suhteen, milloin jäsenvaltiota voidaan taas pyytää ottamaan vastuu turvapaikkahakemuksesta. Koko järjestelmä perustuu jäsenvaltioiden väliseen luottamukseen ja siihen perusolettamaan, että kaikki jäsenvaltiot kunnioittavat perus- ja ihmisoikeuksia ja, että jäsenvaltiot ovat turvallisia valtioita turvapaikanhakijoille.¹²² Ihmiskaupan uhrien suojele saattaa hankaloitua merkittävästi, jos uhri palautetaan Dublin- asetuksen perusteella toiseen jäsenmaahan odottamaan hakemuksensa käsittelyä. Dublin- asetuksen perusteella toiseen valtioon siirretyt ihmiskaupan uhrit ovat suuressa riskissä uudelleen uhriutumiseen, sillä usein valtiot eivät vaihda keskenään tietoja ja varmista sitä, että uhriille järjestettäisiin tarvittavat auttamistoimet.¹²³ Seuraavassa pääluvussa käsitellään ihmiskaupan uhrien palauttamista.

¹¹⁸ Aer, 2016, s. 227-228.

¹¹⁹ Kallio, 2018, s. 287.

¹²⁰ Brekke ja Brochmann, 2014, s. 146-148

¹²¹ Hruschka, 2015, s. 481.

¹²² Pöntinen, 2015, s. 554.

¹²³ Valovirta, 2020; GRETA, 2020, kohta 45; Schlintl ja muut, 2021, s. 74.

3 Ihmiskaupan uhrin käännättäminen Suomesta

3.1 Maasta käännättämisestä yleisesti

Käännättämisellä tarkoitetaan toimenpidettä, jolla jo Suomessa oleskeleva henkilö voidaan poistaa maasta tai ulkomaalaisen maahantulon estämistä sisärajalla. Käännättäminen sisältää henkilölle osoitetun määräyksen poistua Suomesta. Jos käännätyspäätöksen saanut henkilö ei poistu Suomesta vapaaehtoisesti, hänet voidaan poistaa maasta viranomaistoimin käännättämistä koskevan päätöksen nojalla.¹²⁴ Käännättäminen saatetaan usein erottaa maasta karkottamiseen. *Maasta karkottamisella* tarkoitetaan ulkomaalaislain 143 §:n mukaan sellaisen ulkomaalaisen poistamista maasta, joka oleskelee Suomessa oleskeluluvalla tai ulkomaalaista, joka oleskelee Suomessa ja hänen oleskelunsa on rekisteröity. Karkottaminen tulee kyseeseen myös silloin, kun maasta poistetaan ulkomaalainen, joka oleskelee Suomessa sen jälkeen, kun hänen oleskelulupansa, rekisteröity oleskelunsa tai oleskelukorttinsa ei ole enää voimassa.¹²⁵

Ulkomaalainen voidaan käännättää Suomen rajalla, mikäli hän ei täyttäisi maahantulon edellytyksiä. Lisäksi ulkomaalainen voidaan käännättää rajalla, mikäli hän on tulossa maahan ilman viisumia tai oleskelulupaa, viisumilla tai oleskeluluvalla, ensimmäisen kerän oleskeluluvan myöntämisen jälkeen.¹²⁶ Käännättämistä käytetään myös, mikäli ulkomaalainen, jolle on myönnetty Suomeen yli kolmen kuukauden mittainen oleskelulupa, saapuu ensimmäistä kertaa Suomeen luvan voimassaolon aikana. Tässä tapauksessa ulkomaalainen voidaan myös käännättää ulkorajalla, vaikka hänellä olisi oleskelulupa, mikäli rajatarkastuksessa havaitaan, että hänen maahantulonsa edellytykset eivät ole kunnossa. Sellaiset kolmannen maan kansalaiset voidaan käännättää myös, mikäli heillä on toisen jäsenvaltion myöntämä viisumi, oleskelulupa ja heitä ei ole asetettu Suomessa maahantulokieltoon. Kolmannen maan kansalainen voidaan käännättää Suomesta myös,

¹²⁴ Kallio ja muut, 2018, s. 461; Aer, 2016, s. 294-295.

¹²⁵ HE 24/2018 vp, s. 3.

¹²⁶ HE 134/2013 vp, s. 5.

mikäli hän tulee Suomeen ilman oleskelulupaa, eikä hänelle ole myönnetty Suomessa ollessaan.¹²⁷

3.2 Maahantulokielto

Ulkomaalaislain 144 §:n mukaan maahantulokielto tarkoittaa seuraavaa: *maahantulo-kiellolla tarkoitetaan tässä laissa määräaikaista tai toistaiseksi voimassa olevaa kieltoa saapua yhteen tai useaan Schengen¹²⁸-valtioon*. Ulkomaalaiselle voidaan myöntää maahantulokielto, mikäli hän ei poistu maasta vapaaehtoisesti paluun ajan kuluessa tai hänelle ei ole määrätty aikaa vapaaehtoiselle paluulle¹²⁹. Vapaaehtoisella paluulla tarkoitetaan siis vähintään seitsemän ja enintään kolmenkymmenen päivän aikaa, jolloin ulkomaalaisella aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti, kun päätös käännyttämisestä tai maasta karkottamisesta on tehty. Vapaaehtoisesti paluun aikaa ei kuitenkaan määrätä, jos ulkomaalainen ollaan käännyttämässä tai karkottamassa rikosoikeudellisten seikkojen vuoksi. Vapaaehtoista paluuta ei myöskään myönnetä ulkomaalaiselle esimerkiksi tilanteissa, jossa oleskelulupahakemus on hylätty maahantulosäännösten kiertämisen takia, hän on vaaraksi yleiselle järjestykselle tai on pakenemisen vaara.¹³⁰

Maahantulokiellosta on säädetty tarkemmin niin sanotun paluudirektiivin¹³¹ 11 artiklassa. Artiklan kohdassa 2 määritellään, että maahantulokiellon enimmäispituus on lähtökohtaisesti viisi vuotta ja kestoa määrittäessä tulee ottaa huomioon kaikki tapausta koskevat erityispiirteet. Huomioitavaa kuitenkin on, että maahantulokielto voi myös olla

¹²⁷ HE 21/2018 vp, s. 8.

¹²⁸ Ulkoministeriö, Schengen-alueella liikkuminen. Schengen-valtioihin kuuluu Alankomaat, Belgia, Espanja, Islanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Latvia, Liechtenstein, Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro. Schengen-alueella rajatarkastukset on poistettu.

¹²⁹ HE 134/2013 vp, s. 10.

¹³⁰ Kuosma, 2016, s. 60.

¹³¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/115/EY, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi.

pidempi kuin viisi vuotta, mikäli maahantulokieltoon määrätty kolmannen maan kansalainen on vakava uhka yleiselle turvallisuudelle tai järjestykselle tai valtion turvallisuudelle. Maahantulo voidaan joissain tapauksissa myös kumota. Artiklan kohdassa 3 todetaan, että maahantulokielto voidaan kumota tai lykätä mikäli kolmannen maan kansalainen osoittaa, että hän on poistunut maasta noudattaen täysin palauttamispäätöstä, vaikka hänelle ei olisi määrätty vapaaehtoisen paluun aikaa¹³². Vapaaehtoiseen paluuseen liittyy ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna kyseenalaista retoriikkaa. *Tarvainen* ja *Hautala* ovat todenneet, että mahdollisuus vapaaehtoiseen paluuseen on kauniimmin ilmaistuna pakkoa palata, vaikka ulkomaalaisella ei olisi siihen oikeasti mahdollisuutta¹³³.

3.3 Ihmiskaupan uhrin käännättäminen

Seuraavassa KHO:n ratkaisussa ihmiskaupan uhri käännytettiin Suomesta:

KHO:2017:42: Asiassa tuli ratkaistavaksi, oliko Nigerian Kanon osavaltiosta kotoisin olevalla A:lla, jonka Migri oli katsonut olevan ihmiskaupan uhri, ihmiskaupassa uhriutumisen, uudelleen uhriutumisen vaaran tai A:n ihmiskauppaan saattaneen henkilön oikeudenloukkausten uhan vuoksi oikeus turvapaikkaan tai oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. A oli tehnyt valituksen myös lastensa puolesta. Asiaan liittyi kansainvälisen suojelun kannalta myös se, muodostiko ebolavirus ja Boko Haram-terroristiryhmittymän väitetyt uhat oikeuden myöntää A:lle ja lapsille turvapaikka tai oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella. KHO totesi, että ihmiskaupan uhriksi joutuneet naiset kuuluvat lähtökohtaisesti ulkomaalaislain 87 §:n 1 momentin ja 87 b §:n 1 ja 3 momenteissa tarkoitettuun tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään. Kun arvioidaan ihmiskaupan uhrin kansainvälisen suojelun tarvetta, tulee pohdittavaksi, onko oletettavaa, että uhri joutuisi kotimaassaan uudelleen ihmiskaupan uhriksi ja onko uhrilla mahdollisuus saada kotimaastaan tehokasta ja pysyvää suojelua viranomaisilta. Pitää myös arvioida, onko valtiolla kykyä ja halua suojata ja auttaa ihmiskaupan uhreja. Lisäksi, vaikka uudelleen uhriutumisen vaaraa ei olisi, tulee pohtia, onko uhriutuminen kuitenkin aiheuttanut uhrille sellaisia terveydellisiä seurauksia, että palauttaminen kotimaahan olisi kohtuutonta. KHO katsoi, että Nigeriassa on tarjolla riittävää suojelua ja apua ihmiskaupan uhreille. Kun ihmiskaupan uhria palautetaan kotimaahansa, on kansainvälisten velvoitteiden perusteella täytäntöönpanoviranomaisten tehtävä yhteistyötä toimivaltaisten uhrin kotimaan viranomaisten kanssa. Ihmiskaupan

¹³² HE 134/2013 vp, s. 10.

¹³³ Tarvainen ja Hautala, 2018, s. 351.

uhrin palauttamisen on ensisijaisesti perustuttava vapaaehtoisen paluun järjestelyihin. Mikäli uhri kuitenkin kieltäytyy näistä järjestelyistä, voidaan palautus toteuttaa myös pakkotoimin. KHO katsoi, että ihmiskaupan uhria palautettaessa on huolehdittava, että uhri pääsee halutessaan auttamisjärjestelmän piiriin. Otettuaan huomioon Nigerian maatietouden, sekä A:n henkilökohtaisista olosuhteista koostetun selvityksen, KHO katsoi, ettei A:lle ollut perusteita myöntää turvapaikkaa tai toissijaisen suojelun perusteella oleskelulupaa. Perusteita myöntää turvapaikkaa tai toissijaista suojelua ebolaviruksen tai Boko Haram-terroristiryhmittymän aiheuttamaksi väitetyn uhan vuoksi A:lle ja hänen lapsilleen ei myöskään ollut. Kotimaansa tilanteen vuoksi A ja hänen lapsensa eivät myöskään olleet humanitäärisen tai toissijaisen suojelun tarpeessa. Koska kansainvälisen suojelun hakemus hylättiin, tuli vielä erikseen arvioida olisiko A:lla ihmiskaupan uhrina oikeus ulkomaalaislain 52 a tai 52 §:ssä tarkoitettuun oleskelulupaan. Ensin oli harkittava, täyttyykö 52 a §:n edellytykset oleskelulupaan ja jos eivät täyty, tuli tarkastella täyttyykö 52 §:n yksilöllisestä inhimillisestä syystä myönnettävän oleskeluluvan kriteerit. Kun KHO otti huomioon A:sta ja tämän lasten olosuhteista saadun selvityksen, perusteita myöntää oleskelulupaa ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin mukaan ei ollut, kuten ei myöskään 52 a §:n 2 momentin mukaan. Myöskään perusteita myöntää oleskelulupaa ulkomaalaislain 52 §:n mukaan ei ollut. Täten KHO katsoi, että A ja hänen lapsensa voitiin määrätä käännytettäväksi Nigeriaan.

Kyseinen KHO :n ratkaisema tapaus osoittaa, että ihmiskaupan uhrin voi käännättää Suomesta. Aiemmin on käyty läpi, mitä vapaaehtoisella paluulla tarkoitetaan. KHO:n ratkaisussa todetaan, että mikäli ihmiskaupan uhri päädytään käännyttämään Suomesta, tulee sen perustua nimenomaan ensisijaisesti vapaaehtoiseen paluuseen. Arvioitaessa mahdollista palauttamista kotimaahan, tulee huomioida myös kotimaan tilanne – pystytäänkö uhrille järjestämään apua. Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan 6 artiklan kohdassa 3 mainitaan ne asiat, joita valtioiden on otettava huomioon ihmiskaupan uhrien auttamisessa. Toimenpiteinä on listattuna esimerkiksi sopiva asunto ja neuvojen ja tietojen antaminen uhrille oikeuksistaan. Huomioitavaksi uhria palautettaessa tulee myös uudelleen uhriutumisen vaaran arviointi. EIS:n 3 artikla kieltää palauttamisen alueelle, jossa on vaarana joutua epäinhimillisen kohtelun uhriksi. Ihmiskaupan uhria ei voida palauttaa kotimaahansa, jos hänellä on vaarana joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi.

Edellytyksenä ihmiskaupan uhria palautettaessa on myös yhteistyö kotimaan viranomaisten kanssa uhrin avun varmistamiseksi. KHO:n päätöksessä on mainittuna myös se,

että tarvittaessa uhri voidaan palauttaa pakkotoimin. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisit saattavat palautettavan henkilön kotimaahansa saakka, mikäli hän ei muuten suostu poistumaan Suomesta¹³⁴. Pakkopalautuksen ongelmana on usein se, että se lisää ihmiskaupan uhrien uudelleen uhriutumisen riskiä¹³⁵. Uudelleen uhriutumisen vaarassa olevan ihmiskaupan uhrin palauttaminen takaisin kotimaahansa on kyseenalaista¹³⁶. EN:n yleissopimuksen 10 artiklan 2 kohdassa todetaan, että uhria ei saa poistaa valtion alueelta, ennen kuin uhrin tunnistaminen on saatettu loppuun. Uhria ei saa myöskään harjonta-aikana poistaa maasta (13.2 artikla).

EIS:n 4 artikla velvoittaa valtiota suojelemaan orjuudelta tai sen kaltaiselta pakkotyöltä. Artikla takaa siis sen, ettei ihmiskaupan uhria voi palauttaa Suomesta sellaiselle alueelle, jossa artiklan kaltaisen toiminnan kohteeksi voisi joutua. Ihmiskaupan uhrien palautuksessa takaisin kotimaahan keskeistä on se, että hän saa tarvitsemansa tuen ja avun, sekä uudelleen uhriutumisen estäminen.¹³⁷ Kun uhria palautetaan kotimaahan, palauttavan maan viranomaisten tulee varmistua siitä, että vastaanottajamaassa tarjotaan uhrille riittävät palvelut. Mikäli vastaanottajamaan palvelut tukea ja auttaa ihmiskaupan uhria ovat riittämättömät lisääntyy uudelleen uhriutumisen riski merkittävästi.¹³⁸ Hankalaa on myös se, että ilman ulkopuolisen tahon järjestämää valvontaa on erittäin vaikea selvittää, millaista kohtelua kotimaahan paluun jälkeen uhrin saavat. Tiedot jäävät salaisiksi ja näkymättömiksi, joka on haitallista.¹³⁹

KHO on todennut, että palauttamisessa on merkittävää turvata uhrin kotimaassa auttamistoimet ja tukitoimet¹⁴⁰. Ylempänä tiivistetyssä ratkaisussaan (KHO:2017:42) oikeus päätti, että ihmiskaupassa uhriutunut käännytettiin takaisin kotimaahansa. Nigeriaan, kuten tietysti muihinkin lähtömaihin, palauttamiseen liittyy kysymyksiä. Jokaisen maan

¹³⁴ HE 170/2014 vp, s. 13.

¹³⁵ KHO:2017:43; KHO:2017:42.

¹³⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2016, s. 41.

¹³⁷ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 99.

¹³⁸ KHO:2017:42.

¹³⁹ Pirjola, 2012, s. 263.

¹⁴⁰ KHO:2017:42; KHO:2017:43.

auttamisjärjestelmät toimivat eri lailla ja ylläpitäjissä on myös vaihtelua. Vaikeuksia tuottaa myös se, ettei tosiasiallista tietoa eri valtioiden auttamisjärjestelmien toimivuudesta ole saatavilla Suomen viranomaisille. *Yhdenvertaisuusvaltuutetun* tekemien selvitysten mukaan yksikään auttamisjärjestelmän asiakkaista ei ole turvautunut Nigerian auttamisjärjestelmän (NAPTIP) tarjoamaan apuun, koska he uskovat, että viranomaiset aiheuttavat ennemminkin haittaa ja että he ovat korruptoituneita. Lisäksi asiakkaat uskovat, että Nigerian poliisi on hyväksikäyttäjien puolella.¹⁴¹

Joskus ihmiskaupan uhrin ovat itse olleet osallisina jossakin rikoksessa tai he ovat osallistuneet yhteiskunnassa epätoivottuun toimintaan, joka ajaa heidät tilanteeseen, että uhrin eivät uskalla hakea apua. Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää prostituutiota. Ulkomaa-laislain 148 §:ssä määritellään, että seksuaalipalvelujen myynnistä kiinni jäävä voidaan käännättää maasta. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiskaupan uhri, joka on harjoittanut esimerkiksi prostituutiota ei uskalla ottaa yhteyttä viranomaisiin, koska pelkää tulevansa maasta poistetuksi.¹⁴² Ihmiskaupan uhrin, jotka ovat toimineet tai toimivat prostituoituina saatetaan nähdä uhrin sijasta nimenomaan toimijana, joka on lähtenyt omasta kotimaastaan toiseen maahan parempien ansioiden toivossa¹⁴³. Tärkeää on kuitenkin todeta, että ihmiskaupan uhria ei kansainvälisten velvoitteiden nojalla saa tuomita sellaisesta rikoksesta, jonka hän on tehnyt ihmiskaupan uhriksi joutumisen seurauksena¹⁴⁴.

Non-punishment principle eli rankaisemattomuusperiaate on yksi kansainvälinen oikeusperiaate. Sen tarkoituksena on nimenomaan turvata se, ettei ihmiskaupan uhreja saa syyttää tai rangaista sellaisista teoista, jotka on tehty pakotettuina ihmiskaupan uhreina. Rankaisemattomuusperiaatteesta säädetään muun muassa EN:n yleissopimuksen 26 artiklassa. Periaate on tärkeä siksi, että sillä pystytään vastaamaan rikollisen toiminnan hy-

¹⁴¹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021a, s. 21-22.

¹⁴² Roth, 2011, s. 994; CEDAW/C/FIN/CO/7, kohta 20. Komiteaa huolestuttaa, että prostituutiossa hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrin eivät ilmoittaudu viranomaisille, koska pelkäävät maasta karkotusta.

¹⁴³ Viuhko, 2013, s. 389.

¹⁴⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 65, 71.

väksikäytön erityispiirteisiin ja sillä saadaan turvattua ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen. Rankaisemattomuusperiaatteella pyritään myös edistämään ihmiskaupan tekijöiden rikosvastuuta.¹⁴⁵ Periaate myös edistää tehokkaasti tekijöiden kiinnisaamista. On kuitenkin huomioitava, että rankaisemattomuusperiaate ei tarkoita täydellistä syytesuojaa ihmiskaupan uhreille.¹⁴⁶

EN:n yleissopimuksen 19 artikla kehottaa valtioita pohdintaan siitä, pitäisikö myös uhrin palvelujen käyttäminen säätää rangaistavaksi teoksi, mikäli palvelun käyttäjän tiedossa on, että tarjoaja on ihmiskaupan uhri. Sama toistuu myös ihmiskauppadirektiivin 18 artiklan 4 kohdassa. Muun muassa Ruotsissa seksin ostaminen on kaikissa tilanteissa ja kaikilta henkilöiltä kiellettyä. Ruotsin lainsäädäntö ei erottele sitä, myykö seksiä itsenäinen henkilö vai parituksen tai ihmiskaupan uhri. Pitkään ajateltiin, että mikäli prostituution kysyntä vähenisi, tulisi myös ihmiskaupan vähentyä. Vaikka kansainvälisesti on tehty paljon toimia, ei kumpikaan ilmiö ole hävinnyt.¹⁴⁷ Suomessa taas lainsäädäntöä on hallituksen esityksen mukaisesti vastikään muutettu niin, että mikäli henkilö ostaa seksiä henkilöltä, jonka hän tietää olevan ihmiskaupan uhri, voi hän syyllistyä paitsi seksikaupan kohteena olevan hyväksikäyttöön (RL 20:8), myös raiskaukseen (RL 20:1) tai seksuaaliseen kajoamiseen (RL 20:3). Henkilön voidaan katsoa myös syyllistyvän törkeään raiskaukseen tai törkeään seksuaaliseen kajoamiseen. Lainsäädännölliset muutokset johtuvat siitä, että ihmiskaupan uhrin voidaan vain harvoin katsoa olevan vapaaehtoisesti mukana seksuaalisessa teossa.¹⁴⁸

Johdannossa on selvitetty käsite ihmissalakuljetus, jolla on yhteyksiä ihmiskauppaan. Kuitenkin aiemmin on todettu, ihmissalakuljetuksen katsotaan usein perustuvan kohteen vapaaehtoisuuteen ja ihmiskaupan taas paktoon ja hyväksikäyttöön. Ihmissalakuljetus kä-

¹⁴⁵ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 71.

¹⁴⁶ Hannonen ja Kainulainen, 2022, s. 13.

¹⁴⁷ Niemi ja Aaltonen, 2017, s. 313-314.

¹⁴⁸ HE 13/2022 vp, s. 122; Kts. CEDAW/C/FIN/CO/7, kohta 21. Suomelle on suositeltu jo vuonna 2014 prostituution kriminalisointia.

sitetään usein myös laittoman maahantulonkysymyksenä, kun taas ihmiskauppa ihmis-oikeusloukkauksena. Ne kuitenkin liittyvät usein läheisesti toisiinsa. Tapauksia on usein hyvinkin vaikea erottaa toisistaan.¹⁴⁹

EN:n yleissopimuksen 10 artikla velvoittaa, että ihmiskaupan uhria ei poisteta maasta ennen kuin uhrin tunnistaminen on saatettu loppuun. Tällä pyritään varmistamaan se, että uhrilla on mahdollisuus ikään kuin saavuttaa kaikki oikeutensa täysimääräisesti. Mikäli ihmiskaupan uhri poistettaisiin maasta ennen rikoksen selviämistä, voisi se johtaa siihen, että rikoksen tekijää ei saataisi vastuuseen.¹⁵⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu on vuoden 2022 kertomuksessaan eduskunnalle tehnyt huomion siitä, että ihmiskaupan uhreilla ei aina ollut oikeutta olla Suomessa koko rikosprosessin aikaa. Tämä tarkoittaa sitä, että uhrin saattoivat saada kuulustelujen jälkeen kielteisen oleskelulupapäätöksen, koska poliisi oli kirjoittanut lausunnon, ettei uhria tarvittu esitutkinnassa kuulustelun jälkeen. Kyseinen menettelytapa on ongelmallinen, koska ensinnäkin siinä korostuu vain yhden osapuolen näkökulma tilanteesta ja toisekseen se vaarantaa ihmiskaupan uhrin oikeudet asianomistajana.¹⁵¹

3.4 Palautuskielto

Ulkomaalaislain 146 a §:n mukaan *palauttamisella* tarkoitetaan kolmannen maan kansalaisen, joka on saanut karkottamis-, epäämisen- tai käännyttämispäätöksen poistumista Suomesta vapaaehtoisesti tai vaihtoehtoisesti maasta poistamista. Ulkomaalainen poistetaan Suomesta alkuperämaahansa, kauttakulkumaahan EU:n alueelle tai johonkin muuhun kolmanteen maahan, johon ulkomaalainen itse haluaa vapaaehtoisesti palata ja johon hänet hyväksytään.¹⁵² Ulkomaalaislain 147 §:ssä säädetään *palautuskiellosta*. Palautuskiellolla, eli *non-refoulement periaatteella* tarkoitetaan sitä, että ketään ei saa

¹⁴⁹ Pärssinen, 2006, s. 192- 193.

¹⁵⁰ POL-2020-38265, s. 16.

¹⁵¹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 82.

¹⁵² Aer, 2016, s. 295.

käännyttää eikä karkottaa sellaisella alueella, jossa henkilö voisi joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen, vainon tai jonkin muun ihmisarvoa loukkaavan kohtelun uhriksi. Ketään ei saa myöskään käännäyttää tai karkottaa sellaiselle alueelle, josta hänet voitaisiin lähettää sellaiselle alueelle. Eli käytännössä valtio, josta ulkomaalainen palautetaan jonnekin alueelle, on vastuussa henkilön ihmisoikeuksien toteutumisesta vastaanottavassa valtiossa. Palautuskielto on perustuslain 9 §:n 4 momentin mukainen. Palautuskielto tulee ottaa aina huomioon maastapoistamismenettelyn jokaisessa vaiheessa.¹⁵³ Perusoikeusnäkökulmasta katsottuna palautuskielto on ehdoton ja loukkaamaton kielto, josta ei voi poiketa edes hätätilanteen tai sodan vuoksi¹⁵⁴.

EIS:n 3 artiklassa todetaan seuraavasti: *ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla*. Myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa kielletään kidutus ja epäinhimillinen kohtelu 4 artiklassa. Lisäksi perusoikeuskirjan artikla 19 kieltää kenenkään palauttamisen, karkottamisen tai luovuttamisen maahan, jossa yksilöä uhkasi kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu. Palautuskielto perustuu nimenomaisesti näihin kansainvälisten sopimusten säännöksiin ja perustuslain 9 §:n.

Vuosien saatossa valtiot ovat halunneet palauttaa ulkomaalaisia, jotka ovat esimerkiksi olleet uhka yleiselle turvallisuudelle, vaikka kotimaassa on ollut EIS 3 artiklan mukaiset olosuhteet. EIT on kuitenkin kumonnut näitä väitteitä esimerkiksi seuraavissa tapauksissa¹⁵⁵:

Chahal vs. Yhdistynyt Kuningaskunta (15.11.1996): Tapauksessa Chahal vs. Yhdistynyt Kuningaskunta osapuolena olleella henkilöllä oli yhteyksiä terroristiseen järjestöön ja Yhdistynyt Kuningaskunta olisi halunnut palauttaa hänet kotimaahansa Intiaan. EIT:n tuomion kohdissa 80-81 todetaan, että EIS:n 3 artiklan kielto epäinhimillistä kohtelua vastaan on ehdoton. Aina, kun ulkomaalaisella on riski joutua 3 artiklan kohtelun uhriksi siirrettäessä toiseen valtioon, on sopimusvaltiolla velvollisuus suojella tätä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että henkilön toiminta ei ole oleellista, vaikka se olisi vaarallista tai epätoivottua. Tämä tarkoittaa sitä, että EIS:n

¹⁵³ HE 170/2014 vp, s. 5; Pentikäinen, 2012, s. 265.

¹⁵⁴ PeVL 44/2022 vp, s. 6; PeVL 37/2022 vp, s. 5.

¹⁵⁵ Pentikäinen, 2012, s. 265.

3 artiklan tarjoama suoja ulkomaalaiselle palautustilanteissa on laajempi, kuin YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen artiklat 32 ja 33.

Saadi vs. Italia (28.2.2008): Tapauksessa tunisialaistaustainen Nassim Saadi tuomittiin Italiassa vankeuteen salaliitosta väkivallan levitykseen, asiakirjojen väärentämisestä, laittoman maahantulon järjestämisestä ja avustamisesta sekä varastettujen tavaroiden vastaanotosta. Lisäksi hänet karkotettiin Tunisiaan. EIT toteaa ratkaisunsa kohdissa 137-140, että tuomioistuin ei voi hyväksyä palautusta sellaiselle alueelle, jossa on uhkana EIS:n 3 artiklassa mainitut riskit. Tuomioistuin toteaa, että EIS:n artiklan 3 annettu suoja on ehdoton ja se velvoittaa olemaan palauttamatta ketään sellaiselle alueelle, jossa on uhkana joutua 3 artiklassa mainittujen uhkien kohteeksi. Tästä säännöstä ei voi poiketa ja tuomioistuin on todennut sen toistuvasti. Tapauksessa EIT toteaa uudelleen, että EIS:n 3 artiklan tarjoama suoja ulkomaalaiselle on laajempi, kuin YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen artiklojen 32 ja 33 tarjoama suoja.

Tapauksista on selkeästi havaittavissa, että yksilön omat oikeudet menevät valtioon nähden etusijalle. Ulkomaalaisen voi siis palauttaa kotimaahansa vain, mikäli ei ole minkäänlaisia riskejä joutua EIS:n 3 artiklan mukaisen kohtelun kohteeksi. Palautuskiellon tarkoituksena onkin tietysti turvata jokaiselle henkilölle turvalliset olosuhteet elämään. Muuttuvassa maailmassa ja turvallisuustilanteessa on kuitenkin mielenkiintoista pohtia, että onko se kuitenkin aina oikein. Esimerkiksi tapauksessa Chahal vs. Yhdistynyt Kuningaskunta osapuolena olleella henkilöllä oli riskinä joutua EIS:n 3 artiklan mukaisen kohtelun kohteeksi kotimaassaan, joten EIT esti hänen palautuksensa¹⁵⁶. Eli, vaikka osapuolella oli yhteyksiä terrorismiin, menivät silti hänen omat oikeutensa valtion turvallisuuden edelle.

Myös tapauksessa Saadi vs. Italia on samankaltaisia piirteitä. Lopulta häntäkään ei voitu kuitenkaan palauttaa kotimaahansa, sillä hänelläkin oli mahdollisuus joutua epäinhimillisen kohtelun kohteeksi Tunisiassa¹⁵⁷. Perusteluista on huomattavissa, että EIS:n 3 artikla on täysin ehdoton. Vaikka ulkomaalainen syyllistyisi useisiin rikoksiin tai olisi yhteyksissä terrorismiin, ei palautus kotimaahan käy, mikäli siellä on mahdollisuus joutua kidutuksen, kuolemanrangaistuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun uhriksi. Vaikka tietoa eri val-

¹⁵⁶ Chahal vs. Yhdistynyt Kuningaskunta, 15.11.1996.

¹⁵⁷ Saadi vs. Italia, 28.2.2006.

tioiden ihmisoikeustilanteista on saatavilla nykyään helposti ja paljon, ei aina ole yksiselitteistä ja helppoa arvioida, voidaanko ulkomaalainen palauttaa takaisin kotimaahansa¹⁵⁸.

Lasten kohdalla valtioiden on myös noudatettava palautuskiellon periaatteita. Mikäli on olemassa riski, että maassa, johon lapsi palautetaan tai maassa, johon lapsi mahdollisesti siirrettäisiin, lapsi joutuisi peruuttamattoman haitan kohteeksi lasta ei saa palauttaa kotimaahansa. Riskien arvioinnissa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja sukupuoli, esimerkiksi tytöt saattavat olla huomattavassa sukuelinten silpomisen uhassa. Lasta ei saa palauttaa alueelle, jossa häneen kohdistuu perustavanlaatuinen ihmisoikeusloukkaus. Lasta ei saa esimerkiksi palauttaa aseellisen selkkauksen keskelle, eikä valtioon, jossa on mahdollisuus joutua värvätyksi taistelijaksi. Lapsia, jotka ovat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi ja joilla on riskinä uudelleen uhriutuminen ei saisi palauttaa kotimaahansa. Palauttaminen takaisin kotimaahan tulee kysymykseen, mikäli se on lapsen edun mukaista ja hänen suojelemisekseen on aloitettu tekemään riittäviä toimenpiteitä.¹⁵⁹ Palautuskieltoa loukataan myös silloin, jos ihmiskaupan uhri palautetaan alueelle, jossa on riskinä uudelleen uhriutuminen¹⁶⁰.

Aiemmin on käsitelty Dublin III- asetusta ja sen perusperiaatteita. Ihmiskaupan uhrien kohdalla Dublin- järjestelmän toimivuus voi aiheuttaa haasteita. Jos uhri joudutaan palauttamaan toiseen jäsenvaltioon hakemuksensa käsittelemiseksi se aiheuttaa haasteita ihmiskaupan uhrien palvelujen turvaamisessa. Pitkäkestoisten, toipumista tukevien ja edistävien, palvelujen turvaaminen voi olla haasteellista, mikäli uhria joudutaan siirtämään valtiosta toiseen.¹⁶¹ Seuraavassa KHO:n ratkaisussa aiemmin ihmiskaupassa uhriutunut palautettiin Italiaan odottamaan turvapaikkahakemuksensa käsittelyä:

KHO:2015:100: Tapauksessa oikeuden tuli ratkaista voidaanko Suomessa turvapaikkahakemuksen tehnyt Nigerian kansalainen käännäyttää lapsensa kanssa Itali-

¹⁵⁸ Pirjola, 2012, s. 260.

¹⁵⁹ CRC/GC/2005/6, kohdat 26-28, 53.

¹⁶⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2021a, s. 6.

¹⁶¹ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 26.

aan, joka oli Dublin-asetuksen mukaisesti vastuussa hakemuksen käsittelystä. Oikeuden tuli ratkaista estääkö ulkomaalaislain 147 §:n palautuskieltoperiaate siirron Italiaan, kun otetaan huomioon lapsen etu. Turvapaikkaa hakivat täysi-ikäinen äiti ja hänen lapsensa, jotka molemmat olivat terveitä ja äiti kykeni huolehtimaan lapsestaan asianmukaisesti. Turvapaikanhakija oli kertonut joutuneensa ihmiskaupan uhriksi kolmannessa maassa ennen Italiaan tuloaan. Molemmilla hakijoilla oli Italiaan oleskeluluvat, jotka takasivat heille paremmat perusoikeudet maassa. Tämän vuoksi heidän asemaansa ei voi verrata ensimmäisen kerran Euroopan unionin alueelle saapuviin turvapaikanhakijoihin. Asiassa ei tullut ilmi EIS:n 3 artiklassa tarkoitettuja epäinhimillisen tai sen vaaran kohtelua tukevia seikkoja, eikä myöskään mitään mikä olisi vastoin lapsen etua. Ulkomaalaislain 147 §:ssä säädettyjä esteitä ei myöskään ilmennyt. Asiassa ei ilmennyt mitään perusteita soveltaa Dublin-asetuksen suvereniteettilauseketta, jonka perusteella jäsenvaltio voisi harkintansa mukaan ottaa vastuu turvapaikanhakijoiden hakemuksen käsittelystä. Turvapaikanhakijat voidaan käännättää Italiaan.

Kyseissä tuomiossa turvapaikanhakija oli tuonut ilmi, että hän oli joutunut ihmiskaupan uhriksi ennen saapumistaan Italiaan. KHO katsoi, että tämä ei ollut perusteena sille, eikö turvapaikanhakijaa voisi käännättää Migrin päätöksen mukaisesti Italiaan. Uhri oli oikeuden tietojen mukaan otettu Suomessa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, eli hän oli saanut Suomessa apua.¹⁶² Ylempänä on jo todettuna, että mikäli uhria oltaisiin palauttamassa valtioon, jossa hän on joutunut ihmiskaupan uhriksi, loukataan ulkomaalaislain 147 §:n palautuskieltoa. Kyseissä oikeuden ratkaisussa on huomioitavaa, että asianomistaja oli saanut jo Suomessa apua ja hän ei ollut uhritunut ihmiskaupassa Italiassa. Mikäli ihmiskaupan uhri jostain syystä palautetaan Dublin-asetuksen mukaisesti maahan, jossa ihmiskaupparikos on tapahtunut, on hänen asemansa hankala, koska varmuutta avun järjestämisestä ei ole¹⁶³.

Esimerkiksi GRETA on ilmaissut huolensa siitä, mitä ihmiskaupan uhreille tapahtuu, mikäli heidät siirretään Dublin-asetuksen perusteella toiseen valtioon. GRETA on todennut, että erityisesti tapauksissa, jossa uhria ollaan käännättämässä valtioon, jossa on uhkana

¹⁶² KHO:2015:100.

¹⁶³ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 26.

uudelleen uhriutumisen, tulisi tehdä riskiarvioita ja harkita, että kyseinen valtio käsittelee itse ihmiskaupan uhrin hakemuksen.¹⁶⁴ Tämä on mahdollista asetuksen 3 artiklan 2 kohdan perusteella. Maasta poistamisen uhalla on merkittäviä vaikutuksia uhrin elämään. Pahimmillaan osa jättäytyä pois auttamisjärjestelmästä tai ajautua paperittomaksi eli ei halua uusia oleskelulupaansa ja ilmoittautua viranomaisille. Uhri saattaa palata auttamisjärjestelmän asiakkaaksi vasta vuosien kuluttua aiempaa huonokuntoisempana, joka tietysti vaikeuttaa hänen kuntoutumistaan ja toipumistaan.¹⁶⁵

On selvää, että ihmiskaupan uhrien kohdalla käännättämistä toiseen jäsenvaltioon Dublin-asetuksen nojalla tulisi harkita tarkasti. Kuten muissakin käännättämistapauksissa, tässäkin tulisi varmistua siitä, että vastaanottavassa valtiossa olisi apua ja tukea tarjolla. Yllä on todettuna, että asian varmistaminen on kuitenkin hankalaa. Yllä olevassa tapauksessa (KHO:2015:100) ihmiskaupan uhrille oli jo tarjottu Suomessa apua auttamisjärjestelmän kautta. Tämän vuoksi hänen ja lapsensa käännättämisessä Italiaan ei ollut esteitä, sillä turvapaikanhakijan oikeudet avun saamiseksi oli jo turvattu. Lisäksi häntä ei oltu palauttamassa valtioon, jossa rikos oli tapahtunut.

¹⁶⁴ GRETA, 2020, kohta 45.

¹⁶⁵ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 26.

4 Ihmiskaupan uhrien auttaminen Suomessa

4.1 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Vuoden 2023 alusta Suomessa aloitti toimintansa 21 uutta hyvinvointialuetta, jotka vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä. Nämä tehtävät siirtyivät hyvinvointialueille kunnilta. Helsingin alueelle palvelut järjestää kuitenkin edelleen Helsingin kaupunki ja Uudellamaalla toimii lisäksi 4 hyvinvointialuetta ja HUS-yhtymä terveydenhuollossa.¹⁶⁶ Kyseessä on niin sanottu sote-uudistus, jota Suomessa on valmisteltu pitkään siinä onnistumatta¹⁶⁷. Sote-uudistuksen tavoitteena on se, että kaikille hyvinvointialueella asuville pystyttäisiin turvaamaan laadukkaat, yhdenvertaiset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut ja parantaa sekä palvelujen saatavuutta, että saatavuutta. Tavoitteena on muun muassa myös se, että kustannusten kasvua hillittäisiin, hyvinvointi- ja terveyserojen pystyttäisiin kaventamaan ja ammattitaitoisen työvoiman saannin turvaaminen kaikkialla Suomessa. Lisäksi sote-uudistuksella pyritään siihen, että perus- ja erityistason palvelut toimisivat entistä paremmin yhteen.¹⁶⁸

Kuten jo aiemmin on tullut ilmi, ihmiskaupan uhrit muodostavat ihmisryhmän, joilla on erityisasema. Uhrit ovat erityisen avun sekä suojelun tarpeessa.¹⁶⁹ Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnön mukaan voidaan sanoa, että toimiva ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on tehokkaan ihmiskaupan vastaisen toiminnan perusta¹⁷⁰. Suomessa on käytössä kaksijakoinen auttamisjärjestelmä, niille, joilla on Suomessa kotikunta avun

¹⁶⁶ HE 56/2021 vp, s. 12; PeVL 17/2021 vp, s. 4.

¹⁶⁷ Ks. HE 241/2020 vp, s. 19. Stubbin hallituksen ehdottama kaksitasoinen kuntayhtymämalli kaatui perustuslaillisiin ongelmiin vuonna 2015 ja Sipilän hallituksen esitykset laajasta maakuntapohjaisesta mallista kaatuivat eduskunnassa vuonna 2019.

¹⁶⁸ Soteuudistus.fi, 2022, Mikä sote-uudistus?.

¹⁶⁹ Koskenoja ja muut, 2018, s. 12.

¹⁷⁰ TyVM 14/2018 vp, s. 8.

järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet. Vastaanottolain 38 b §:n mukaan niille uhreille, joilla kotikuntaa taas ei ole, avun järjestämisestä vastaa Joutsenon vastaanottokeskus.¹⁷¹

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaiksi voidaan ottaa vastaanottolain 35 §:n kriteerien perusteella. Asiakkaaksi pääsee, mikäli on tunnistettu ihmiskaupan uhri. Lisäksi auttamisjärjestelmään voidaan ottaa avun tarpeessa oleva henkilö, joka avustaa ihmiskaupparikoksen tutkinnassa. Lisäksi auttamisjärjestelmän asiakkaiksi voidaan ottaa edellä mainittujen henkilöiden lapsi, mikäli hän on avun tarpeessa. Jos uhri on joutunut ihmiskaupan uhriksi kauan ennen kuin hän hakeutuu auttamisjärjestelmän asiakkaaksi, häntä ei välttämättä enää hyväksytä auttamisjärjestelmään. Näissä tilanteissa on usein katsottu, että koska ihmiskaupparikoksesta on kulunut kauan aikaa, uhri ei ole enää ihmiskauppaan liittyvän avun tarpeessa.¹⁷² Vastaanottolain mukaan oikeus auttamisjärjestelmän asiakkuuteen jatkuu siihen asti, kunnes on tehty lain 38 f §:n mukainen päätös auttamisjärjestelmästä poistamisesta.

Auttamisjärjestelmästä poistetaan vastaanottolain 38 f §:ssä mainittujen perusteiden perusteella. Uhri poistetaan auttamisjärjestelmästä silloin, kun hän ei ole hänestä tehdyn henkilökohtaisen kokonaisarvion perusteella enää auttamistoimien tarpeessa. Auttamisjärjestelmästä poistetaan myös tilanteessa, jossa asiakas poistuu tai hänet poistetaan maasta. Mikäli asiakas itse ilmaisee haluavansa pois auttamisjärjestelmästä, hänet poistetaan sen asiakkuuden piiristä samoin kuin tilanteessa, jossa asiakas on kadonnut. Mikäli auttamisjärjestelmän asiakkaana oleva on haitaksi yleiselle turvallisuudelle tai järjestykselle, hänet voidaan poistaa auttamisjärjestelmästä.

¹⁷¹ Esim. EOAK Dnro 3489/2017, s. 13; LavL 21/2018 vp, s. 3; Koskenoja ja muut, 2018, s. 1, 4; HE 220/2022 vp, s. 34.

¹⁷² Koskenoja ja muut, 2018, s. 44.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä vastataan siis ihmiskaupan uhrien avun järjestämisestä. Auttamisjärjestelmästä säädetään vastaanottolain 4 luvussa, lisäksi Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet esimerkiksi ihmiskauppadirektiivi ja EN:n yleissopimus. Auttamistoimista on säädetty vastaanottolain 38 a §:ssä ja niitä on yhteensä yhdeksän kappaletta, sisältäen muun muassa uhrin neuvonnan ja ohjaamisen, sosiaali-, terveydenhuolto- ja tulkki- ja käännöspalvelut, vastaanottorahan tai toimeentulotuen sekä turvallisen paluun tukemisen. Lisäksi auttamistoimiin kuuluu ilman huoltajaa olevan lapsiuhrien vanhemman tai muun huoltajan jäljittäminen, joka ei kuitenkaan aina ole lapsen edun mukaista, kuten edellä on todettu.

Auttamisjärjestelmän asiakkaisiksi voidaan ottaa ihmiskaupan uhreja kansallisuudesta riippumatta, eli myös suomalaisella ihmiskaupan uhrilla on oikeus auttamisjärjestelmän palveluihin. Tilastojen mukaan suurin osa asiakkaisista on uhriutunut ulkomailla, mutta auttamisjärjestelmässä on myös Suomessa uhriutuneita.¹⁷³ Uhrien lisäksi auttamisjärjestelmän piiriin voidaan ottaa uhrin lapsia, vaikka he eivät olisi itse ihmiskaupan uhreja. Myös kokonaisia perheitä voidaan ottaa auttamisjärjestelmään, mikäli kaikki perheenjäsenet ovat ihmiskaupan uhreja.¹⁷⁴

Auttamisjärjestelmän avun pariin hakeutuminen on vapaaehtoista, eikä avun piiriin voida ohjata ilman uhrin omaa suostumusta¹⁷⁵. Uhria tulee kuitenkin informoida selkeästi hänelle kuuluvista oikeuksista. Uhria tulee informoida hänelle kuuluvasta oikeudesta auttamisjärjestelmän tarjoamaan apuun. Mikäli uhri itse päättää tiedonsaannin jälkeen, ettei hän halua auttamisjärjestelmän kautta saatavaa apua, häntä ei voida siihen pakottaa.¹⁷⁶ Auttamisen lähtökohtana ja perusajatuksena on se, että hyväksikäyttökierre katkaistaan ja uudelleen uhriutumista ennalta ehkäistään¹⁷⁷.

¹⁷³ HaVM 30/2022 vp, s. 3-4; HE 220/2022 vp, s.7.

¹⁷⁴ POL-2020-38265, s. 10.

¹⁷⁵ POL-2020-38265, s. 11; OKV Dnro 1233/70/2021, s.14.

¹⁷⁶ Schlintl ja muut, 2021, s. 7.

¹⁷⁷ KHO:2017:43.

4.2 Auttamisjärjestelmään liittyvät ongelmat

Kotikuntalain (201/1994) 4 §:ssä säädetään siitä, millä perusteilla Suomesta saa kotikunnan maahan muutettaessa. Mikäli ulkomaalaisella on jatkuva tai pysyvä oleskelulupa, hän voi saada Suomesta kotikunnan. Kuten edellä todettiin, ihmiskaupan uhriksi joutuneen auttamisesta vastaa hyvinvointialue.

Aiemmin on jo selvitetty niitä haasteita, jotka liittyvät ihmiskaupan uhreille myönnettäviin oleskelulupiin Suomessa. Muun muassa rikostutkinnan vahva yhteys ja ajoittainen uhrinäkökulman korostamattomuus ovat tällaisia haasteita. Auttamisjärjestelmään pääseminen ei saa olla ihmiskauppadirektiivin 10 artiklan 3 kohdan mukaan riippuvaista siitä, haluaako uhri ryhtyä yhteistyöhön viranomaisten kanssa rikoksen selvittämiseksi. Käytännössä kuitenkin ilman oleskelulupaa olevilla uhreilla ei välttämättä ole muuta vaihtoehtoa, kuin yhteistyö viranomaisten kanssa, tai muuten heillä voi olla uhkana maasta poistaminen¹⁷⁸. Hallituksen esityksessä on todettu, että rikostutkinnan vahva yhteys auttamisjärjestelmään onkin aiheuttanut sen, että riittävän avun saanti on heikentynyt ja avun piiriin hakeutuminen on osalla vaikeutunut¹⁷⁹.

Mikäli ihmiskaupan uhrille on myönnetty jatkuva oleskelulupa ja hänellä on kotikunta Suomessa saattaa kohtelu auttamistoimien järjestämisessä ja järjestämisen laadussa vaihdella sen perusteella, mikä kunta on vastuussa. Esimerkiksi pienemmissä kaupungeissa avun saaminen ja järjestäminen voi hoitua nopeammin. Merkitystä on myös yksittäisillä kunnan henkilöillä, eli sillä kuka asioita hoitaa.¹⁸⁰ Kunnissa tunnetaan myös ihmiskauppaa ilmiönä vaihtelevasti, joka saattaa vaikuttaa myös uhrien avun saantiin¹⁸¹.

¹⁷⁸ HE 266/2014 vp, s. 37.

¹⁷⁹ HE 220/2022 vp, s. 17.

¹⁸⁰ Koskenoja ja muut, 2018, s. 112, 201.

¹⁸¹ Kervinen ja Ollus, 2019, s. 98; Koskenoja ja muut, 2018, s. 199.

Oleskeluluvan saamiseksi uhrin on hyvin usein täytynyt tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa. Jo aiemmin on mainittu ihmiskauppadirektiivin 11 artiklan 3 kohta, jonka mukaan auttamistoimien ei tulisi riippua viranomaisyhteistyöstä. Varmasti myös ihmiskauppadirektiivin pohjalta useat tahot¹⁸² ovat esittäneet rikosprosessin ja auttamistoimen välisen yhteyden heikentämistä, sillä kyseessä pitäisi olla itsenäiset asiakokonaisuudet¹⁸³. Hallituksen esityksessä todetaan, että kun yhteys rikosprosessin ja auttamisjärjestelmän välillä on ollut vahva, auttamisjärjestelmästä tullut ikään kuin asianomistajia auttava taho¹⁸⁴.

Auttamisjärjestelmään liittyy myös paljon ongelmia. Näiden ongelmien keskiössä on usein se, että apu ei tavoita kaikkia ihmiskaupan uhreja¹⁸⁵, uhrien tunnistamisessa on ongelmia ja se, että avun piiristä saattaa pudota, mikäli uhrilla ei ole halukkuutta ryhtyä rikosprosessiin rikoksen selvittämiseksi¹⁸⁶. Hallintovaliokunnan lausunnosta selviää, että ongelmia on esiintynyt usein myös silloin, kun ihmiskaupan uhri on suomalainen tai, kun uhrilla on Suomessa kotikunta¹⁸⁷. Lainvalmisteluaineistoissa on todettu, että auttamisjärjestelmään ottamista ei ole sidottu siihen, onko uhrilla käynnissä rikosprosessi ihmiskaupparikoksen selvittämiseksi tai siihen, millä rikosnimikkeellä esitutkinta on käynnissä, myöskään sitoutumista siihen, että uhri todistaisi rikoksen tekijää vastaan ei edellytetä¹⁸⁸.

Silti auttamisjärjestelmän ja rikosprosessin yhteys on kiinteä. Tämä aiheuttaa ongelmia usein kaikkein heikoimmassa asemassa olevien hakeutumiseen auttamisjärjestelmän tarjoaman avun piiriin. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevina voidaan pitää esimerkiksi seksityöntekijöitä, laittomasti maassa olevia ja sijaishuoltoapaikastaan luvattomasti poistuneita lapsia ja nuoria. Nämä ihmisryhmät usein pelkäävät ilmoitusvelvollisuutta poliisille, sillä he pelkäävät sen aiheuttavan toimenpiteitä heitä itseään vastaan.¹⁸⁹ Myös

¹⁸² Muun muassa hallintovaliokunta ja yhdenvertaisuusvaltuutettu.

¹⁸³ HaVM 30/2022 vp, s. 3-4; Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 84.

¹⁸⁴ HE 220/2022 vp, s. 18.

¹⁸⁵ TyVM 14/2018 vp, s. 8.

¹⁸⁶ Koskenoja ja muut, 2018, s.19.

¹⁸⁷ HaVL 23/2018 vp, s. 7.

¹⁸⁸ Esim. HE 266/2014 vp, s. 31, 34; HE 220/2022 vp, s.19.

¹⁸⁹ HE 220/2022 vp, s.19.

harkinta-ajan tai esitutkinnan päättyminen saattaa aiheuttaa sen, että uhri tippuu pois auttamisjärjestelmästä. Se aiheuttaa vakavan riskin uudelleen uhriutumiseen.¹⁹⁰

Uhrinäkökulmaa on lisätty myös auttamisjärjestelmään ottamisessa. Vuoden 2023 alusta tuli voimaan muutokset vastaanottolain 38 f §:n, jossa säädetään auttamisjärjestelmästä poistamisesta. Lakivaliokunnan lausunnosta ilmenee, että pykälää on sovellettu niin, että uhri poistetaan auttamisjärjestelmästä, kun rikosprosessi päättyy tai, jos rikosnimike muuttuu esimerkiksi seksuaalirikokseksi. Onkin huomattu, että auttamisjärjestelmä palvelee sellaisia uhreja, joiden rikosprosessi etenee ja josta voidaan saada tuomio ihmiskaupasta.¹⁹¹ Vuoden 2023 alusta tuli voimaan hallituksen esityksen mukainen muutos, jonka tarkoituksena on nimenomaan heikentää rikosprosessin ja auttamisjärjestelmän yhteyttä. Uhrin oikeuksien kannalta se, että auttamisjärjestelmän sitominen rikosprosessiin ei ole perusteltua. Lainmuutoksen tarkoituksena on heikentää rikosprosessin ja auttamisjärjestelmän yhteyttä ja muuttaa prosessia auttamisjärjestelmästä poistamiseen siten, että poistamista harkittaessa arvioitaisiin enemminkin uhrin avuntarvetta.¹⁹²

Kyseinen lainmuutos rikosprosessin ja auttamistoimien heikentämisestä on uhrinäkökulmasta katsottuna positiivinen muutos. On kuitenkin huomioitavaa, että auttamisjärjestelmän tukitoimien tarjoaminen on lähtökohtaisesti tarkoitettu vain ihmiskauppa rikoksen uhreille. Tämä tarkoittaa sitä, että auttamisjärjestelmän asiakkuus on edelleen saatava päättää, mikäli rikostapauksessa ei ole selkeästi kyse ihmiskaupasta. Hallituksen esityksessä on mainittu, että tämä ei ole uhrinäkökulmasta katsottuna kestävä ratkaisu, mutta auttamisjärjestelmän tarkoitus ei ole taata apua kaikille rikoksen uhreille tukitoimia.¹⁹³ Uhrille voidaan kuitenkin edelleen vastaanottolain 38 f §:n perusteella antaa poistamispäätöksen jälkeen auttamistoimia kohtuullinen aika.

¹⁹⁰ Koskenoja ja muut, 2018, s. 19.

¹⁹¹ LaVL 21/2018 vp, s. 4.

¹⁹² HE 220/2022 vp, s. 48.

¹⁹³ HE 220/2022 vp, s. 22.

Ongelmat avunjärjestämisessä liittyvät myös siihen, onko uhrilla kotikuntaa Suomessa vai ei. Yllä on kerrottuna, että Suomessa on käytössä kaksijakoinen auttamisjärjestelmä. Mikäli uhrilla on kotikunta, vastaa auttamistoimien järjestämisestä nykyisin hyvinvointialue¹⁹⁴. Alla olevassa tiivistelmässä puhutaan kunnasta, koska sote-uudistus ja hyvinvointialueet tulivat voimaan vasta vuoden 2023 alusta.

EOAK/3489/2017: Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että asiassa on olennaisesti laiminlyöty ihmiskaupan uhrin palveluntarpeen selvittäminen. Sosiaalitoimen katsotaan laiminlyöneen velvollisuutensa palvelujen tarjoamiseen ja tarvittaviin tukitoimiin, jotka on määritelty sosiaalihuoltolaissa. Asiassa ei ole myöskään huomioitu asiakkaan etua kokonaisvaltaisesti. Sosiaalitoimen katsottiin myös epäonnistuneen uhrin tunnistamisessa erityistä tukea tarvitseväksi. Erityisen vakavana virheenä eduskunnan oikeusasiamies pitää siitä, ettei asiakkaalle ole järjestetty sosiaalityötä tukimuodoin, joka tukisi hänen selviytymistään arjessa ja ongelmien ratkaisussa. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että --- kaupungin sosiaalitoimi on laiminlyönyt velvollisuutensa järjestää ihmiskaupan uhrille kuuluvat auttamistoimet. Asiassa katsotaan myös, ettei sosiaalitoimi ole sisäistänyt sitä, mitä velvollisuuksia vastaanottolaki ja kansainväliset velvoitteet asettavat kunnan viranomaisille ihmiskaupan uhrin auttamiseksi. Sosiaalitoimen menettelyä pidetään erityisen moitittavana, koska auttamisjärjestelmä on toistuvasti selvittänyt asiakkaan asemaa ja oikeussäännöksiä, jotka oikeuttavat asiakkaalle auttamistoimet. Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että sosiaalitoimen menettelyt ja laiminlyönnit vaarantavat vakavasti sekä asiakkaan oikeusturvan, että oikeudet ihmiskaupan uhrin auttamistoimiin.

Seuraavissa kappaleissa, joissa analysoidaan yllä olevaa ratkaisua, on käytetty sanavalintana *kuntaa*. Tämä johtuu siitä, että hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vasta vuoden 2023 alusta. Oletettavaa on, että samat ongelmat esiintyvät edelleen myös hyvinvointialueilla. Yllä oleva ratkaisu osoittaa sen, että viranomaisilla ei ole välttämättä riittävää tietoa siitä, mitä tukitoimia ihmiskaupan uhreille tulisi kunnan tarjota. Ratkaisussa todetaan, että ihmiskaupan uhrilla on oikeus vastaanottolain mukaisesti auttamistoimiin. Lisäksi ihmiskaupan uhrilla on samat oikeudet sosiaali- ja terveystalouteen, kuin muillakin kuntalaisilla. Lisäksi ihmiskaupan uhrilla on haavoittuvan asemansa vuoksi oikeus

¹⁹⁴ HaVM 30/2022 vp, s. 7.

aina myös erityisiin tukipalveluihin.¹⁹⁵ Ratkaisussa on todettuna myös se, että ihmiskaupan uhrilla on oikeus räätälöityihin palveluihin, mikäli kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ei löydy sopivia palveluja¹⁹⁶.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on mietinnössään todennut, että kuntien järjestämissä auttamistoimissa on suuria haasteita ja sen vuoksi on suurena vaarana, että kotikunnan omaavien ihmiskaupan uhrien auttaminen on puutteellista Suomessa¹⁹⁷. Osa tätä ongelmaa on luonnollisesti koulutuksen ja tiedon puute kuntien työntekijöillä¹⁹⁸. Usein ne ihmiskaupan uhrit, joilla on kotikunta Suomessa, mielletään ns. normaaleiksi kotoutumispalveluiden saajiksi, eikä erityisasemansa perusteella erityisten tukipalveluihin oikeutetuiksi¹⁹⁹. Yllä oleva oikeusasiamiehen ratkaisu herättää kysymyksen siitä, että toteutuuko auttaminen tasa-arvoisesti uhrien välillä? Kotikunnan omaavan uhrin avun saaminen ja sen laatu riippuu hyvin pitkälle siitä, missä kunnassa ja minkä hyvinvointialueen alueella uhri asuu ja yksittäisen henkilön tiedoista. Joutsenon vastaanottokeskuksessa taas voidaan kaikilla ajatella olevan erittäin hyvä tietämys uhrin auttamisesta.

Sote-uudistuksen myötä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu Suomessa muuttuu. Ihmiskaupan uhrit ovat pieni marginaaliryhmä sote-palvelujen käyttäjinä, mutta heidän kohdallaan tarvitaan kuitenkin erityistä tietotaitoa. Tärkeää olisi saada sote-palveluihin vakiintunut malli uhrien tunnistamiseen, sillä tällä hetkellä sellaista ei ole ja käytännöt vaihtelevat eripuolilla Suomea. Uusille hyvinvointialueille tulisi tällainen malli kehittää, jotta palvelujen ja avun saaminen olisi tasavertaista ympäri Suomea.²⁰⁰

¹⁹⁵ HE 220/2022 vp, s. 7.

¹⁹⁶ EOAK Dnro 3489/2017, s. 14-15.

¹⁹⁷ TyVM 14/2018 vp, s. 8.

¹⁹⁸ Esim. EOAK Dnro 3489/2017, s. 30. Oikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että ongelmana on esimerkiksi se, etteivät kuntien työntekijät tunnista ihmiskaupan uhrien erityisasemaa, eivätkä täten myöskään erityisasemasta johtuvia oikeuksia palvelun saajina.

¹⁹⁹ Koskenoja ja muut, 2018, s.104.

²⁰⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 68-69.

Esimerkiksi kidutuksen vastainen komitea on ollut huolissaan siitä, että suomalaisten viranomaisten ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on heikkoa, koska informaatiota ei juurikaan ole²⁰¹.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen liittyy paljon ongelmia, jotka saattavat osaltaan vaikeuttaa auttamisjärjestelmään pääsyä. Aiemmin vastaanottolaissa on ollut pykälä, joka on koskenut uhrin varsinaista tunnistamista, mutta tämä 38 § on kumottu vuoden 2023 alussa. Vastaanottolain 35 § säätää uhrin tunnistamisesta ja auttamisjärjestelmään ottamisesta. Kun uhri hyväksytään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, sitä voidaan pitää todennettuna päätöksenä uhrin tunnistamisesta.²⁰² Muun muassa kaikkinaisen naisten syrjintää koskevan yleissopimuksen asiantuntijakomitea on omassa vuoden 2014 suosituksissaan Suomelle todennut, että Suomen tulisi keskittyä ihmiskaupan uhrien parempaan tunnistamiseen²⁰³.

Piilorikollisen luonteen vuoksi uhrin tunnistaminen saattaa olla viranomaisille haasteellista. Käytännössä uhrin tunnistaminen olisi siksi tärkeää, että se vaikuttaa uhrien omaan avunsaantiin sekä tukitoimiin ja rikosvastuun toteutumiseen. Keskeisessä asemassa uhrin tunnistamisessa ovat sekä esitutkintaviranomaiset aloittaessaan rikoksen selvittämisen, että Migrin työntekijät myöntäessään oleskelulupia.²⁰⁴ Ihmiskaupan uhrin tunnistamisen onnistuminen olisi todella tärkeää, sillä ilman tunnistamista uhri on oikeutettu vain minimipalveluihin²⁰⁵.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen liittyy myös näkökulmia, jotka perustuvat tietynlaisiin yhteiskunnan asettamiin normeihin esimerkiksi siitä, millaista on toivottu käytös. Uhriutumista ihmiskaupassa ei voida pitää niin ilmeisenä, kuin perinteisissä rikoksissa

²⁰¹ CAT/C/FIN/CO/7, kohta 30.

²⁰² HE 220/2022 vp, s. 46.

²⁰³ CEDAW/C/FIN/CO/7, kohta 21.

²⁰⁴ HE 220/2022 vp, s. 22, 25; HaVM 30/2022 vp, s. 5-6. Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen tapahtuu vastaanottolain 35 §:n tarkoituksessa silloin, kun uhrin tunnistamisen tekee Joutsenon vastaanottokeskus. Poliisi ja Migri tunnistavat ihmiskaupan uhreja edelleen soveltamansa lainsäädännön ja oman toimivaltansa puitteissa.

²⁰⁵ EOAK Dnro 3489/2017, s. 7.

yleensä pidetään. Ihmiskaupan uhrit voidaan joskus nähdä vain laittomina oleskelijoina maassa, prostituoituina tai rikoksen tekijöinä, eikä niinkään ihmiskaupparikoksen uhreina. Välillä uhreja saatetaan syyllistää omasta tilanteestaan ja heidän käytöstään arvostella kyseenalaiseksi. Tuomioistuimissa on hankaluuksia myös määritellä uhrit ihmiskaupparikoksen uhreiksi ja usein heidät määritelläänkin ihmiskaupan kaltaisten rikosten uhreiksi.²⁰⁶ Ihmiskaupan uhrit nähdäänkin usein enemmän epäiltyinä, kuin nimenomaisesti uhreina²⁰⁷.

4.3 Sosiaali- ja terveystalvelujen oikeuksien erot

Tässä alaluvussa on tarkoituksena käsitellä ulkomaalaisille tarjottavien sosiaali- ja terveystalvelujen välisiä. Käsittelemme niin sanotusti tavallisten ulkomaalaisten, ihmiskaupan uhrien sekä paperittomille tarjottavia talveluja. Suomea sitoo joukko kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, kuten Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 6/1976) eli TSS-sopimus, joiden mukaan valtion tulee turvata alueellaan oleskeleville oikeus terveyteen. TSS-sopimuksessa tämä oikeus mainitaan 12 artiklassa. Suomen perustuslain 19 §:ssä taas säädetään sosiaalisten perusoikeuksien turvaamisesta Suomen lainkäyttövallan piirissä oleville ilman syrjintää.²⁰⁸

Oikeutta terveyteen voidaan siis pitää ihmisoikeutena. Kyseessä ei kuitenkaan ole täysin ehdoton oikeus. Oikeuden toteutuminen on kiinni myös siitä, millaiset resurssit valtiolla on käytettävissään. Oikeutta terveyteen ei myöskään tarvitse turvata kaikille valtion alueella oleskeleville, mikäli pystytään perustelemaan ryhmien välinen eriarvoinen kohtelu.²⁰⁹ Kun ihmiset liikkuvat maasta toiseen, tulee pohdittavaksi se, minkä tasoihin terveystalveluihin kenelläkin on oikeus. Ulkomaalaiset ovat muutenkin keskenään eriarvoi-

²⁰⁶ Viuhko, 2013, s. 389.

²⁰⁷ Danziger, 2006, s. 11.

²⁰⁸ HE 112/2022 vp, s. 22-23.

²⁰⁹ Nykänen ja muut, 2017, s. 222.

sessä asemassa Suomessa, sillä se millainen oleskelulupa kenellekin on myönnetty, vaikuttaa esimerkiksi heidän oikeuksiinsa. Oleskelulupajärjestelmän voidaan katsoa määrittävän erilaisia oikeuksia ulkomaalaisille.²¹⁰

Sillä, onko ulkomaalainen Suomessa tilapäisellä vai jatkuvalla oleskeluvalla, on merkitystä henkilön oikeudelliseen asemaan Suomessa ja siihen, pääseekö sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin²¹¹. Tässä kohtaa ihmiskaupan uhrin asema eroaa ”tavallisesta ulkomaalaisesta”. Tunnistetuille ihmiskaupan uhreille, riippumatta oleskeluvuon luonteesta, on annettava oikeus päästä sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin ja toimeentulon hankkimiseen (EN:n yleissopimus artikla 12 kohdat 3 ja 4). Mikäli ulkomaalaisella on Suomessa kotikunta, hän on oikeutettu kaikkiin hyvinvointialueen tarjoamiin terveyspalveluihin, samalla lailla kuin kaikilla muillakin kuntalaisilla. Tilapäisellä oleskeluvalla Suomessa oleskelevien asema on siis tässä suhteessa merkittävästi heikompi. Heille ei myönnetä Suomesta kotikuntaa, joten heidän oikeutensa terveydenhuollon palveluihin riippuu erityislakien mukaan, oleskelunsa perusteista ja luonteesta sekä siitä valtiosta, josta hän on Suomeen tullut.²¹²

Auttamisjärjestelmän piirissä olevilla ihmiskaupan uhreilla, joilla ei ole kotikuntaa, ja kansainvälistä suojelua hakevilla henkilöillä on erityisasema terveydenhuoltopalveluja saavina ulkomaalaisina. Vastaanottolain 26 § säättää, että heille tulee järjestää palveluja terveydenhuoltolain (2010/1326) 50 §:n mukaan. Kiireellisen sairaanhoidon lisäksi heillä on oikeus saada välttämättömiä terveyspalveluja osana vastaanottopalveluja, mikäli ne on arvioitu tarpeellisiksi. Välttämättömiksi terveyspalveluiksi voidaan luokitella muun muassa äitiysneuvola.²¹³ Ihmiskaupan uhreille, joita ei ole vielä virallisesti tunnistettu uhreiksi ja uhreille, joilla ei ole oleskelulupaa on kuitenkin turvattava EN:n yleissopimuksen 12 artiklan minimipalvelut. Näitä 12 artiklan palveluja laajemmat palvelut tulee turvata kaikille laillisesti maassa oleskeleville ja virallisesti tunnistetuille ihmiskaupan uhreille.

²¹⁰ Könönen, 2014, s. 173.

²¹¹ Kallio ja muut, 2018, s. 600; Nykänen, 2008, s. 355; Tammilehto ja Koskinen, 2010, s. 3.

²¹² Nykänen, 2008, s. 355; HE 112/2022 vp, s. 14; Koskenoja ja muut, 2018, s. 13-14.

²¹³ HE 112/2022 vp, s. 16.

Laillisesti Suomessa oleskelevilla uhreilla tulee olla oikeus esimerkiksi yleissivistävään koulutukseen ja osallistumiseen työmarkkinoille.²¹⁴

Sosiaalihuoltolain (2014/1301) 11 §:ssä säädetään tuen tarpeista, joita varten sosiaalipalveluja on järjestettävä. Kyseisen pykälän 5 kohta määrittää, että sosiaalipalveluja on järjestettävä *lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta, hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen*. Kohdassa ei mainita suoraan ihmiskauppaa, mutta tarkoitetulla *hyväksikäytöllä* voidaan tarkoittaa myös ihmiskauppaa ja muuta ihmiskaupan kaltaista toimintaa ja hyväksikäyttöä. Kyseiseen lainkohtaan tehtiin muutoksia vastikään. Kyseisellä 11 §:n muutoksella pyritäänkin siihen, että ihmiskaupan uhrien auttaminen hyvinvointialueilla olisi tehokkaampaa.²¹⁵ Ihmiskaupan uhreilla ei ole Suomessa oikeutta turvakotipalveluihin, paitsi tilanteessa, jossa esiintyy lähisuhdeväkivaltaa²¹⁶. GRETA on suositellut, että Suomen tulisi tarkastella sitä, voisiko turvakotipalveluja ihmiskaupan uhreille lisätä²¹⁷.

Johdannossa käsiteltiin paperittomien käsite. Paperittomien oikeudet esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluihin on rajattu Suomessa minimiin, heille tarjotaan vain välttämättömät palvelut. Myös suojan ja turvan tarjoaminen on rajoitettu minimiin ja esimerkiksi terveydenhuollon työntekijöitä ja järjestöjä on kehoitettu ilmoittamaan paperittomista henkilöistä tietosuojan puitteissa poliisille. Voidaan puhua *pakkoauttamisen* käsitteestä, eli siitä, että nämä henkilöt joutuvat ikään kuin valitsemaan tarkasti keneltä he uskaltavat pyytää apua.²¹⁸ Suomea kohtaan onkin esitetty huolta siitä, että Suomessa paperittomien on haastava päästä terveyspalvelujen piiriin muussa, kuin kiireellisessä hoidontarpeessa²¹⁹. Laittomasti maassa olevien lasten ja heidän perheidensä kannalta tilanne on erityisen hankala, kun pelko siitä, että julkisten palvelujen tarjoajat ilmiantavat heidät.

²¹⁴ Koskenoja ja muut, 2018, s. 13-14.

²¹⁵ HE 220/2022 vp, s. 53; HaVM 30/2022 vp, s.4, 8.

²¹⁶ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 25.

²¹⁷ GRETA, 2019, kohta 131.

²¹⁸ Tarvainen ja Hautala, 2018, s. 341; Kts. CMW/C/GC/2, kohta 2. Yleiskommentin kohdassa 2 esitetään huoli siitä, että laittomasti maassa olevien, siirtotyöläisten ja heidän perheensä joutuvat elämään pelossa, että julkisten tai yksityisten palvelujen tarjoajat ilmiantavat heidät maahanmuuttoviranomaisille.

²¹⁹ CERD/C/FIN/CO/23, kohta 24.

Ensinnäkin se rajoittaa lasten ihmisoikeuksia ja toisekseen, se altistaa enemmän väkival-
lalle, hyväksikäytölle ja riistolle.²²⁰

Paperittomat henkilöt eivät nauti samoista oikeuksista muiden, laillisesti maassa oleske-
levien ulkomaalaisten kanssa. Tämä asema tekee heistä haavoittuvassa asemassa ole-
via.²²¹ Paperittomille tarjotaan Suomessa kiireellisen sairaanhoidon palveluja terveyden-
huoltolain 50 §:n nojalla. Osalla paperittomista voi olla kuitenkin oikeus myös kiireettö-
mään hoitoon, jos ne katsotaan välttämättömiksi. Tällaisia palveluja voivat olla muun
muassa raskauteen ja synnytykseen liittyvät käynnit.²²² Lainvalmisteluaineistossa on
mainittu, että merkittävässä osassa paperittomien palvelujen järjestämisessä ovat myös
erilaiset vapaaehtoiset ja erilaiset kansalaisjärjestöt. Tällainen on esimerkiksi Helsingissä
toimiva Global Clinic, jossa työskentelee vapaaehtoisia terveydenhuollon ammattilai-
sia.²²³

Suomessa oleskelevien paperittomien henkilöiden tulee pääsääntöisesti itse maksaa
saamiensa hoitojen asiakasmaksut. Tämä koskee myös muita ulkomaalaisten ryhmiä,
joilla on oikeus ainoastaan kiireelliseen sairaanhoitoon Suomessa. Mikäli ulkomaalaisella
on Suomessa kotikunta ja kunnan asukkaaseen rinnastettavat henkilöt, ovat oikeutettuja
julkisiin terveyspalveluihin asiakasmaksuin.²²⁴ Ihmiskaupan uhrien kohdalla kunnat voi-
vat hakea korvauksia uhrien auttamisesta aiheutuviin kuluihin valtiolta. Kunnat eivät kui-
tenkaan ilmeisesti kovinkaan usein korvauksia hae, joka osittain saattaa kertoa siitä, että
erityislainsäädännön mahdollisuuksia ei tunneta kovinkaan hyvin.²²⁵

²²⁰ CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, kohta 42.

²²¹ Nieminen, 2019, s. 130.

²²² Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023, Paperittomien sosiaali- ja terveydenhuolto.

²²³ HE 112/2022 vp, s. 17.

²²⁴ HE 112/2022 vp, s. 18, 31.

²²⁵ HE 220/2022 vp, s. 7; Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 25.

5 Johtopäätökset

Tutkielmassani oli tarkoituksena perehtyä ihmiskaupan uhreille myönnettäviin oleskelulupiin, heidän käännättämiseensä Suomesta sekä siihen, miten ihmiskaupan uhreille myönnettävät palvelut eroavat tavallisen ulkomaalaisen palveluista Suomessa. Punaisena lankana oli tarkoituksena korostaa nimenomaan uhrinäkökulmaa.

Suomessa ihmiskaupan uhreille voidaan myöntää oleskelulupia ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, yksilöllisestä inhimillisestä syystä (UlkL 52 §) tai sitten uhri voi saada Suomesta kansainvälistä suojelua (UlkL 87-88 §). Uhreille myönnetään usein tilapäinen oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin perusteella. Mikäli ihmiskaupan uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa, hänelle voidaan myöntää myös jatkuva oleskelulupa. Jatkuvan oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhreille on kuitenkin korkean kynnyksen takana, sillä vaatimus erityisen haavoittuvasta asemasta on korkea. Yksilöllisen inhimillisen syyn (UlkL 52 §) perusteella voidaan harkita myönnettävän oleskelulupa ihmiskaupan uhrille, mikäli voidaan katsoa, että uhrin paluu takaisin kotimaahansa aiheuttaisi uhrille huomattavaa henkistä tai fyysistä kärsimystä tai lyhentäisi uhrin elinaikaa²²⁶.

Usein Migrin arvioinnissa haavoittuvuus on liitettyä siihen, millä tavalla uhri pystyisi omassa kotimaassaan huolehtimaan toimeentulostaan tai terveydestään. Yhdenvertaisuusvaltuutettu onkin esittänyt ulkomaalaislain uudistamista siltä osin, että pelkkä haavoittuva asema riittäisi jatkuvan oleskeluluvan saamiseen.²²⁷ Kun ottaa huomioon ihmiskaupparikoksen luonteen, on perusteltua, että ”pelkän” haavoittuvan aseman tulisi riittää siihen, että jatkuva oleskelulupa myönnettäisiin. Oikeuspoliittisena suosituksenani on, että Suomessa tulisi ottaa tarkasteluun jatkuvan oleskeluluvan myöntämisen perusteet. Tämä tarkoittaisi sitä, että haavoittuvalla asemalla voisi saada jatkuvan oleskeluluvan Suomeen.

²²⁶ KHO:2017:42.

²²⁷ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 81.

Ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää kansainvälistä suojelua Suomesta. Ulkomaalaislain 87 § säättää oikeudesta turvapaikkaan tilanteessa, jossa ulkomaalainen oleskelee oman kotimaansa ulkopuolella, koska pelkää joutuvansa vainon kohteeksi muun muassa alkuperänsä tai uskontonsa takia.²²⁸ Arvioitaessa ihmiskaupan uhrin oikeutta kansainväliseen suojeluun, tulee tarkastella esimerkiksi sitä, että onko uhrin uudelleen uhriutuminen kotimaassaan todennäköistä ja saako uhri kotimaansa viranomaisilta riittävää suojelua²²⁹. Ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää Suomessa oleskelulupa myös toissijaisen suojelun perusteella (UlkL 88 §). Toissijaisen suojelun perusteella myönnetään oleskelulupa usein sellaisessa tilanteessa, jossa edellytykset turvapaikkaan kansainvälisen suojelun perusteella eivät täyty, mutta on olemassa perusteltuja syitä sille, että uhria ei voida kotimaahansa palauttaa. Tällaisia syitä ovat perustellut vakavat haitat uhrin kotimaassa, kuten kidutuksen tai muun ihmisarvoa rikkovan kohtelun uhka kotimaassaan.²³⁰

Lapsille myönnettävien oleskelulupien perusteet poikkeavat aikuisille myönnettyistä oleskeluluvista. Lapsiin kohdistuva ihmiskauppa loukkaa perustavanlaatuisella tavalla lapsen oikeuksia. Kaikissa lapsiin liittyvässä päätöksenteossa tulee aina ottaa LOS:n 3 artiklan mukaan huomioon lapsen etu. Lasta ei juuri koskaan palauteta takaisin kotimaahansa, jonka takia oleskelulupa myönnetään. Yksin Suomeen tulleelle lapselle ei juuri koskaan myönnetä pakolaisasemaa. Usein heille myönnetään oleskelulupa toissijaisen suojelun (UlkL 88 §) tai yksilöllisestä inhimillisestä syystä (UlkL 52 §). Mikäli lapsi ei ole kansainvälisen suojelun tarpeessa, voidaan oleskelulupa myöntää myös haavoittuvan aseman perusteella.²³¹ Lapselta ei vaadita yhteistyötä viranomaisen kanssa ihmiskaupparikoksen ratkaisemiseksi²³². Vaatimus yhteistyöstä olisi kohtuuton, kun huomioidaan lasten haavoittuva asema ja ihmiskaupparikoksen luonne. Lasten suojeleminen kaikelta rikollisuudelta ja epäinhimilliseltä kohtelulta on äärimmäisen tärkeää, jotta voidaan turvata turvallinen kasvu ja kehitys.

²²⁸ HE 122/2011 vp, s. 47.

²²⁹ KHO:2017:43; KHO:2014:112.

²³⁰ KHO:2017:42.

²³¹ Toivonen, 2022, s. 124; Aer, 2016, s. 171.

²³² HE 32/2006 vp, s. 6.

Vuoden 2006 ulkomaalaislain uudistuksen yhtenä tavoitteena oli, että ihmiskaupan uhrien suojeleminen tehostuisi. Uudistusta tehtäessä ajateltiin, että ihmiskaupparikosten tekijät saataisiin paremmin rikosvastuuseen, kun yhtenä tilapäisen oleskeluluvan kriteerinä olisi vaatimus yhteistyöstä viranomaisten kanssa rikoksen ratkaisemiseksi.²³³ Nyt tarkasteltuna käsitys siitä, että rikosvastuun merkitystä korostetaan, tuntuu vanhentuneelta. *Pärssinen* totesi jo vuonna 2006, että silloin annettu hallituksen esitys (HE 32/2006 vp.), aiheuttaa sen, että ihmiskaupan uhreja kohdellaan syyttämistoimen edistämisen välineinä, eikä rikoksen uhreina tai ihmisoikeusloukkauksen kohteina²³⁴. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä edelleen.

Ihmiskaupan uhreista puhuttaessa puhutaan ennen kaikkea ihmisoikeusrikoksen uhreista ja ihmisoikeusloukkauksen kohteesta. Uhrin saatetaan nähdä ainoastaan laittomina maahantulijoina, prostituoituina ja heidän nähdään elävän usein rikollisten elementtien läheisyydessä²³⁵. Yksi ihmiskaupan uhrien elämään vahvasti liittyvä tunne on epävarmuus, joka voi näyttäytyä monella eri tapaa. Epävarmuutta voidaan kokea oleskeluluvan myöntämisestä, rikostutkinnasta tai oikeusprosessista.²³⁶ Koska Migrin soveltamiskäytäntöä jatkuvan oleskeluluvan myöntämisestä voidaan pitää verrattain tiukkana, lisää se uhrin epävarmuustekijöitä huomattavasti. Tilapäistä oleskelulupaa varten on perusteltava oleskelun syitä, jotta Suomeen saa jäädä.

Ihmiskaupan uhreille voidaan myöntää harkinta-aika, jonka aikana he pystyvät toipumaan kokemuksistaan ja irtautumaan rikoksen tekijöistä. Harkinta-ajan aikana ihmiskaupan uhrin on tarkoitus tehdä päätös siitä, haluaako hän aloittaa yhteistyön viranomaisten kanssa rikoksen selvittämiseksi. Tilapäisen oleskeluluvan saamisen yksi ehdoista on yhteistyö viranomaisten kanssa, jotta rikos ratkeaisi.²³⁷ Harkinta-ajan aikana uhria ei saa

²³³ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 82.

²³⁴ Pärssinen, 2006, s. 189.

²³⁵ Danziger, 2006, s. 11.

²³⁶ Viuhko, 2013, s. 399.

²³⁷ Pärssinen, 2006, s. 186.

käännyttää maasta²³⁸. Vuoden 2006 hallituksen esityksessä todetaan, että uhrin antama apu on merkittävässä osassa rikoksen ratkaisussa ja harkinta-aika yhdessä tilapäisen oleskeluluvan kanssa antaisivat suotuisat olosuhteet tässä yhteistyössä²³⁹. Harkinta-ajan tarkoitusperä on hyvä ja tärkeä, mutta pitää huomioida, että sen aikana oleskelu Suomessa on laillista. Harkinta-ajan myöntämiseksi uhrien on kuitenkin oltava yhteydessä viranomaisiin, jolloin heidän täytyy kertoa viranomaisille ihmiskauppaan liittyvistä kokemuksistaan. Ihmiskaupan uhrien kokemat asiat ovat usein traumaattisia²⁴⁰, joten niiden kertominen viranomaisille useaan kertaan ei ole uhrinäkökulmasta katsottuna oikein.

Oikeuspoliittisena suositukseksi on, että tulevaisuudessa myös harkinta-aikaa koskevaa lainsäädäntöä tarkasteltaisiin tarkemmin. Uhrinäkökulmaa on lisätty viime aikoina muissakin ihmiskauppa- ja ihmiskaupan uhreja koskevissa lainsäädännöllisissä muutoksissa. Myös harkinta-aikaa koskevaa lainsäädäntöä voitaisiin tarkastella uudelleen. Erityisesti se, että uhrin pitää useaan otteeseen kerrata viranomaisille ihmiskauppakokemuksensa ei tue sitä näkökulmaa, että uhria kohdeltaisiin *uhrina*.

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli se, että voiko ihmiskaupan uhrin käännä Suomesta. Kuten KHO:n ratkaisu²⁴¹ osoitti, ihmiskaupan uhrin voi käännä Suomesta. Käännämiseen liittyy kuitenkin ehtoja, joiden tarkoituksena on turvata ihmiskaupan uhrien oikeudet esimerkiksi auttamistoimissa. Tarvittaessa ihmiskaupan uhri voidaan myös pakotoimin palauttaa kotimaahansa. Tämä kuitenkin lisää uudelleen uhriutumisen riskiä²⁴². Ihmiskaupan uhria, kuten ei ketään muutakaan, saa palauttaa sellaiselle alueelle, jossa on uhkana joutua EIS:n 3 artiklassa tarkoitettuihin epäinhimillisiin olosuhteisiin. Sama kielto toistuu perustuslain 9 §:n 4 momentissa. Tästä palautuskiellosta säädetään ulkomaalaislain 147 §:ssä. Palautuskielto on luonteeltaan ehdoton kielto²⁴³. Ihmiskaupan uhrin voi siis käännä pois Suomesta, mutta usein maasta poistamisen pelko aiheuttaa

²³⁸ Koskenoja ja muut, 2018, s. 13.

²³⁹ HE 32/2006 vp, s. 6.

²⁴⁰ Viuhko, 2013, s. 391.

²⁴¹ KHO:2017:42.

²⁴² KHO:2017:43.

²⁴³ PeVL 44/2022 vp, s. 6.

myös negatiivisia vaikutuksia uhrien elämään. Sellaisetkin uhrit, joilla ei olisi syytä pelätä maasta poistamista saattavat pelon vuoksi esimerkiksi jättäytyä pois auttamisjärjestelmästä tai ajautua paperittomaksi.²⁴⁴

Ihmiskaupan uhrien käännättämisessä Suomesta pitää myös turvata se, että uhrien auttaminen jatkuu ja turvataan kotimaassaan. Lisäksi Dublin- järjestelmään liittyy ongelmia, kun uhria käännetään toiseen jäsenvaltioon odottamaan turvapaikkahakemuksensa ratkaisua. Tällöin on usein hankalaa turvata uhrien auttamistoimet²⁴⁵. Ihmiskaupan uhria ei voi käännättää takaisin sellaiseen valtioon, jossa hän on joutunut ihmiskaupparikoksen uhriksi. Tähän liittyy suuri uudelleen uhriutumisen riski. Mikäli ihmiskaupan uhri palautetaan takaisin sellaiseen valtioon, jossa ei ole mahdollisuuksia tukea ja auttaa ihmiskaupan uhria riittävästi, lisääntyy tässäkin tapauksessa uudelleen uhriutumisen riskit huomattavasti²⁴⁶. Suomalaisten viranomaisten on kuitenkin hankala selvittää, millaista kohtelua uhrit vastaanottavassa maassa saivat. Tähän tarvittaisiin ulkopuolisen tahon järjestämää valvontaa. Usein tiedot jäävätkin salaisiksi ja näkymättömiksi, mikä on haitallista.²⁴⁷

Suomessa tarjotaan ihmiskaupan uhreille apua ja palveluja auttamisjärjestelmän kautta. Auttamisjärjestelmän tarkoituksena on tarjota tukea ja palveluita ihmiskaupan uhreille. Tehokkain tapa torjua ihmiskauppaa onkin toimiva auttamisjärjestelmä²⁴⁸. Kaiken auttamisen lähtökohtana ja perusideana on se, että hyväksikäyttökierre katkaistaisiin ja uudelleen uhriutuminen ehkäistäisiin²⁴⁹. Ihmiskaupan uhrien auttamistoimen järjestäminen on Suomessa kaksijakoista, kotikunnan omaaville auttamistoimet järjestää hyvinvointialue ja kotikunnattomille Joutsenon vastaanottokeskus²⁵⁰. Auttamistoimissa ongelmia tuottaa eriarvoisuus eri puolilla Suomea. Esimerkiksi pienempien kuntien alueella

²⁴⁴ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 26.

²⁴⁵ Koskenoja ja muut, 2018, s. 13.

²⁴⁶ KHO:2017:42.

²⁴⁷ Pirjola, 2012, s. 263.

²⁴⁸ TyVM 14/2018 vp, s. 8.

²⁴⁹ KHO:2017:43.

²⁵⁰ Esim. HE 220/2022 vp, s. 7.

apua saattaa saada nopeammin. Merkittävää auttamistoimien kannalta on myös se, kuka yksittäinen ihminen uhria alkaa auttaa.²⁵¹ Myös auttamistoimen suhteen Suomessa on alettu korostaa uhrinäkökulmaa, kun rikosprosessin ja auttamistoimien välistä yhteyttä heikennettiin. Aiempi, vahva yhteys rikosprosessin ja auttamistoimien välillä, ei ollut perusteltua. Vaikka rikosnimikkeenä ei ollut varsinainen ihmiskauppa, saattoi kyseessä olla ihmiskaupan lähirikos kuten kiskonta²⁵². Rikosnimikkeen muutos saattoi aiemmin johtaa siihen, että uhri poistettiin auttamisjärjestelmästä.

Ihmiskaupan uhrit ovat erityisasemassa Suomessa, kun verrataan muihin oleskeluluvalla Suomessa eläviin ulkomaalaisiin. Muiden ulkomaalaisten saamat palvelut riippuvat siitä, millaisella oleskeluluvalla he Suomessa ovat²⁵³. Paperittomien palvelut ovat erittäin suppeat, käytännössä heillä on oikeus ainoastaan kiireelliseen sairaanhoitoon terveydenhoitolain 50 §:n nojalla. Oleskelulupajärjestelmä luo itse ikään kuin sivutuotteenaan laitto-man oleskelun perusteet. Paperittomien asema Suomessa on yhä edelleenkin suhteellisen heikko, sillä heillä ei ole oikeutta samanlaisiin palveluihin, kuin muilla Suomessa oleskelevilla ja he joutuvat usein piilottelemaan viranomaisilta. Vaikka termi *paperiton* ei ole virallinen käsite, olen valinnut käyttää sitä tutkielmassani. Perustelen termin käyttöä samoin, kuin *Tarvainen* ja *Hautala*, toinen vaihtoehto eli *laittomasti maassa oleskeleva* kuulostaa siltä, kuin ihmisen itsensä olemassaolo olisi laitonta.²⁵⁴

Sanna Marinin hallitus toteutti lainsäädännöllisiä uudistuksia, joiden voidaan katsoa parantaneen ihmiskaupan uhrien asemaa. Esimerkiksi auttamisjärjestelmän ja rikosprosessin välistä suhdetta heikennettiin. Yhteyden heikentäminen voi aiheuttaa toki myös negatiivisia vaikutuksia, lähinnä viranomaisille, sillä rikosilmoitusten ja oikeudenkäyntien määrä saattaa lisääntyä. Asiakasmäärien kasvut vaativat lisää resursseja.²⁵⁵ Rikosproses-

²⁵¹ Koskenoja ja muut, 2018, s. 112, 201.

²⁵² HaVM 30/2022 vp, s. 4.

²⁵³ HE 112/2022 vp, s. 14.

²⁵⁴ Tarvainen ja Hautala, 2018, s. 351.

²⁵⁵ HE 220/2022 vp, s. 27, 35.

sin ja auttamisjärjestelmän aiempi tiivis yhteys ei kuitenkaan ole ollut kovinkaan perusteltua edes rikosvastuun toteutumisen tai rikoksen selviämisen näkökulmasta²⁵⁶. Uudet lainsäädännölliset uudistukset korostavat uhrinäkökulmaa ja tunnistavat paremmin sen näkökulman, että ihmiskaupan uhri on nimenomaan ihmisoikeusrikoksen uhri.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että ihmiskaupan uhrien asema ja oikeudet ovat Suomessa lähtökohtaisesti hyvät. Ongelmia esiintyy nimenomaan silloin, kun uhri ei jostain syystä itse halua hakeutua avun ja tuen piiriin. Ongelmaksi voi tällöin muodostua se, että uhri uhriutuu uudelleen eikä pääse yhteiskuntaan kiinni. Mikäli uhri saapuu Suomeen, eikä hänelle myönnetä oleskelulupaa, vaan hänet määrätään käännytettäväksi, on tärkeää nimenomaan varmistaa se, että kotimaassa uhri pääsisi paikallisen auttamisjärjestelmän piiriin. Tosiasiallisesti suomalaisten viranomaisten on vaikea varmistaa, että auttamistoimet jatkuvat myös kotimaassa. Asiassa vaaditaan oma-aloitteisuutta ja maatiedon ajantasaista tarkastelua. Tulisi myös pohtia sitä, pitäisikö Suomen käsitellä ihmiskaupan uhrien turvapaikkahakemukset Suomessa, eikä siirtää hakemuksia Dublin-asetuksen nojalla toiseen jäsenvaltioon. Näin voitaisiin varmistua uhrikeskeisestä toiminnasta, jossa varmistutaan siitä, uhri saa hänelle kuuluvat auttamistoimet Suomessa.

Tutkielman johtopäätöksinä voidaan todeta, että Suomessa ihmiskaupan uhreille myönnetään oleskelulupia, mutta tulevaisuudessa tulisi tarkastella sitä, pitäisikö jatkuvan oleskeluluvan myöntämisen perusteita tarkastella. Koska osa uhreista on saattanut syyllistyä itsekin rikokseen tai epätoivottuun toimintaan, kuten prostituutioon, he eivät välttämättä uskalla tunnistautua viranomaisille. Tällaisten uhrien tunnistaminen on erittäin haasteellista, mutta toisaalta myös äärimmäisen tärkeää²⁵⁷. Tämä taas johtaa siihen, että heille ei myöskään synny oikeutta heille kuuluviin auttamistoimiin. Niin sanotun varjolyhteiskunnan syntyminen olisi tärkeää estää ja tutkia keinoja siihen, miten paperittomia

²⁵⁶ HaVM 30/2022 vp, s. 4.

²⁵⁷ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 71.

henkilöitä voisi auttaa yhä paremmin ja miten laitonta maassa oleskelua torjua tehokkaammin²⁵⁸.

Auttamistoimien osalta voidaan vetää johtopäätös siitä, että yhä edelleen on merkittävää missä päin Suomea uhri palveluita saa ja kuka hänen asioitaan hoitaa. Tietoisuus ihmiskaupasta, uhrien erityispalveluista ja tunnistamisesta on heikkoa viranomaisten keskuudessa. Osiltaan siihen saattaa vaikuttaa se, että kyse on marginaalisesta ryhmästä ja erityislainsäädännöstä. Ongelmia oli jo ennen sote-uudistusta kunnissa, kuten oikeusasiamiehen ratkaisusta²⁵⁹ käy ilmi. Hyvinvointialueiden osalta toimintaa on hankala arvioida, mutta oletettavaa on, että ongelmat avun tarjoamisessa ja uhrien tunnistamisessa eivät poistu hetkessä. Palvelujen tarjoamisen eriarvoisuus on suuri ongelma, johon tulevaisuudessa tulisi puuttua. Yhtenä ratkaisuna voisi olla *Yhdenvertaisuusvaltuutetun* ehdottama valtakunnallinen malli uhrien auttamiseen ja tunnistamiseen²⁶⁰.

Hallituksen esityksessä on todettu, että paperittomien palveluita järjestävät myös vapaaehtoiset ja kansalaisjärjestöt²⁶¹. Koska tällä hetkellä viranomaisten erityislainsäädännön tunteminen on heikkoa ja ihmiskaupan uhrien auttamistoimien järjestäminen hyvinvointialueilla riippuu asiaa hoitavista henkilöistä, voisi miettiä pystyisikö vapaaehtoisia ja kansalaisjärjestöjä hyödyntämään entistä enemmän myös ihmiskaupan uhrien palveluissa. Ihmiskaupan uhrit saattavat pelätä viranomaisia ja jättää ilmoittautumatta viranomaisille pelon vuoksi. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on viranomainen, joten se saattaa vaikuttaa siihen, miksi osa uhreista ei hakeudu avun piiriin. Kehitysehdotuksena tulevaisuuteen on se, että vapaaehtoisia ja järjestöjä voisi integroida entistäkin vahvemmin mukaan ihmiskaupan uhrien auttamistoimintaan. Usein vapaaehtoisissa ja kansalaisjärjestöissä erityislainsäädännön tunteminen ja asiaan perehtyneisyys on vankemmalla pohjalla, joten hyvinvointialueiden kannattaisi tulevaisuudessa miettiä entistä vahvempaa yhteistyötä näiden tahojen kanssa, jotta auttamistoimien saavutettavuus paranisi.

²⁵⁸ HaVL 20/2022 vp, s. 4.

²⁵⁹ EOAK Dnro 3489/2017.

²⁶⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 69.

²⁶¹ HE 112/2022 vp, s. 17.

Uhrinäkökulman korostaminen ihmiskaupan uhrien asioissa on erittäin tärkeää. Jokaisella on oikeus elää vapaata ja turvallista elämää. Ajoittain tutkimukseen käytetystä aineistoista oli selkeästi havaittavissa uhrinäkökulman puuttuminen. Mikäli jatkossakin ihmiskaupan uhreista puhutaan ja heidät koetaan ainoastaan rikoksen selvittäjinä, laittomasti maassa olevina tai hankalina asiakkaina sotepalveluissa, heidän asemansa parantaminen on haasteellista. Tietämättömyys asioista saattaa vaikuttaa siihen, miten asiat nähdään ja koetaan. Mikäli viranomaisten koulutusta ihmiskaupasta ei lisätä, on vaikea nähdä, että esimerkiksi auttamispalvelut tasavertaistuisivat ympäri Suomen.

Vaikka tilanne ihmiskaupan uhrien aseman ja oikeuksien toteutumisen suhteen Suomessa on suhteellisen hyvä, on aiheen parissa edelleen tehtävää. Tulevaisuudessa ihmiskauppaa tulisi pyrkiä torjumaan entistä paremmin. Uhrien tunnistaminen, etenkin lapsiuhrien sekä uudelleen uhriutumisen estäminen ovat konkreettisia tulevaisuuden kehityskohteita Suomelle²⁶². Uhrien tunnistamiseen liittyy Suomessa paljon merkittäviä puutteita. Uhrien tunnistaminen on valtavan tärkeää, sillä ainoastaan tunnistetut uhrin pääsevät auttamis- ja oleskelulupajärjestelmään²⁶³. Oikeuspoliittisena suosituksena on se, että uhrien tunnistamiseen tulisi Suomessa kehittää yhtenäinen malli, kuten *Yhdenvertaisuusvaltuutettukin* on suositellut²⁶⁴. Yhtenäinen malli uhrien tunnistamiseen tarkoittaisi sen, että kaikkialla uhrin tunnistettaisiin samalla tavalla.

Ihmiskaupan uhrien palvelujen parissa työskentelevien koulutuksen ja tietoisuuden lisääminen on oltava tulevaisuudessa tärkeässä roolissa. Siihen tulisi panostaa, koska tällä hetkellä esimerkiksi erityislainsäädännön tuntemisessa on puutteita²⁶⁵. Kehitysehdotukseni onkin, että sote-palvelujen henkilöstön koulutuksia lisättäisiin kaikkialla Suomessa. Tällä voidaan varmistua ihmiskaupan uhrien palvelujen tasavertaisesta toteutu-

²⁶² Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 67.

²⁶³ Roth, 2007, s. 425; Roth, 2011, s. 991.

²⁶⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2022, s. 69.

²⁶⁵ Roth ja Luhtasaari, 2021, s. 24.

misesta kaikkialla Suomessa. Tulevaisuudessa voisi olla mielenkiintoista tutkia ihmiskauppaa lisää. Jatkotutkimusaiheena voisi olla, ovatko nyt tehdyt lakimuutokset edistäneet ollenkaan ihmiskaupan uhrien asemaa Suomessa. Lisäksi voisi olla mielenkiintoista tutkia, onko nyt toteutettu sote-uudistus selkeyttänyt, helpottanut ja parantanut ihmiskaupan uhreille tarjottavia auttamispalveluja hyvinvointialueilla.

Lähteet

Aer, J. (2016). *Ulkomaalaisoikeuden perusteet*. Alma Talent Oy.

Brekke, J-P. ja Brochmann, G. (2014). *Stuck in Transit: Secondary Migration of Asylum Seekers in Europe, National Differences, and the Dublin Regulation*. *Journal of Refugee Studies*, Volume 28, Issue 2, June 2015, Pages 145-162.
<https://doi.org/10.1093/jrs/feu028>

Danziger, R. (2006). Where are the victims of trafficking? *Forced Migration Review* 2006 (25). Noudettu 28.3.2023 osoitteesta <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/peopletrafficking/danziger.pdf>

Ervasti, K. (1998). Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäytöstä oikeustieteessä. *Lakimies* 3/1998 s. 364-388. Noudettu 10.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/19790001.pdf>

Ervasti, K. (2011). Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä. *Oikeustiede – Jurisprudentia XLIV:2011* s. 61 – 132, Referee-artikkeli. Noudettu 20.10.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeustiede/103240002.pdf>

GRETA. (2019). *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland. Second Evaluation Round*. Greta (2019)06. Noudettu 3.2.2023 osoitteesta <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-convention/168094c77b>

GRETA. (2020). *Guidance Note on the entitlement of victims of trafficking, and persons at risk of being trafficked, to international protection*. Greta (2020)06. Noudettu

17.4.2023 osoitteesta <https://rm.coe.int/guidance-note-on-the-entitlement-of-victims-of-trafficking-and-persons/16809ebf44>

Hakalehto, S. (2016). Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuissa. *Defensor Legis* 3/2016 s. 427-445, Asiantuntija-artikkeli. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/165560008.pdf

Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet*. Alma Talent Oy.

Hannonen, J. & Kainulainen, H. (2022). *Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2022:8. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-386-5>

Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsinki: yleisen oikeustieteen julkaisuja 17.

Hruschka, C. (2015). *The (reformed) Dublin III Regulation – a tool for enhanced effectiveness and higher standards of protection?* *ERA-Forum* 15, 469-483 (2014). <https://doi.org/10.1007/s12027-014-0364-x>

Ihmiskauppa.fi. *Ihmiskauppa Suomessa*. Noudettu 12.10.2022 osoitteesta https://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskauppa_suomessa

Ihmiskauppa.fi. *Ihmiskaupan vastaista työtä koskevat kansainväliset velvoitteet ja sopimukset*. Noudettu 13.10.2022 osoitteesta https://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskauppa_maailmalla/kansainvaliset_velvoitteet

Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä. (2011). Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanon arviointi sekä suositukset ihmiskauppaa koskevan lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisut 17/2011. Sisäasiainministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-665-3>

Kallio, H., Kotkas, T. & Palander, J. (2018). *Ulkomaalaisoikeus*. Alma Talent Oy.

Kervinen, E ja Ollus, N. (2019). *Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa*. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Publication Series No. 89. Noudettu 3.2.2023 osoitteesta [https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+\(1\).pdf/819ec669-b388-0370-383a-2c1100599d5e/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+\(1\).pdf?t=1607434597573](https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+(1).pdf/819ec669-b388-0370-383a-2c1100599d5e/HEUNI_Report_89_Lapsiin_ja_nuoriin_kohdistuva_ihmiskauppa_Suomessa_2019+(1).pdf?t=1607434597573)

Kimpimäki, M. (2021). Ulkomaisten työntekijöiden hyväksikäyttö: ihmiskauppaa, kiskonnantapaista työsyryntää vai alipalkkausta? *Lakimies* 5/2021 s. 785-811, Referee-artikkeli. Noudettu 1.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/246870003.pdf>

Kleemola, J., Kallio, J. & Tinnilä, M. (2022). *Selvitys ihmiskaupan vastaisen työn koordinaatiosta valtioneuvostossa*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:3. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-948-3>

Koivukari, K., Korkka-Knuts, H., Mahmood, V. & Melander, S. (2022). *Ihmiskauppa ja sen lähirikokset: Säännösten soveltamiskäytäntö*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:8. Valtioneuvoston kanslia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-330-2>

- Koskenoja, M., Ollus, N., Roth, V., Viuhko, M. & Turkia, L. (2018). *Tuntematon tulevaisuus: selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018. Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-528-0>
- Kuosma, T. (2016). *Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet*. Nordbooks.
- Könönen, J. (2014). Pidätelty elämä – rajat prekaarisuutta tuottavana instituutiona. *Oikeus* 2014 (43); 2: 172-191. Noudettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/135940003.pdf>
- Maahanmuuttovirasto. *Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä*. Noudettu 6.10.2022 osoitteesta <https://migri.fi/ihmiskaupan-uhrien-auttamisjarjestelma>
- Maahanmuuttovirasto. Ensimmäinen oleskelulupa. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://migri.fi/ensimmainen-oleskelulupa>
- Maahanmuuttovirasto. (2022, 26. tammikuuta). Maahanmuuton tilastot 2021: Ennätysmäärä haki oleskelulupaa työn perusteella. Noudettu 13.10.2022 osoitteesta https://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskauppa_maailmalla/kansainvaliset_velvoitteet
- Munro, V. (2005). *Stopping traffic? A comparative Study of Responses to the Trafficking in Women for Prostitution*. *The British Journal of Criminology* 2006, Volume 46, Issue 2, pages 318-333. <https://doi.org/10.1093/bjc/azi070>
- Määttä, T. ja Paso, M. (2019). *Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

- Niemi, J. ja Aaltonen, J. (2017). Ihmiskaupan torjuminen seksin ostoon puuttumalla. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):3. Noudettu 12.4.2023 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135025/YP1703_Niemi%26Aaltonen.pdf?sequence=1
- Nieminen, L. (2005). Nais- ja lapsikauppa ihmisoikeusongelmana. Oikeus 2005 (34): 130-156. Noudettu 10.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/37820002.pdf>
- Nieminen, E. (2019). Maassa luvattomasti oleskelevien haavoittuvuus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Oikeus 2019 (48); 2: 127-147. Noudettu 17.4.2023 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/199050002.pdf>
- Nykänen, E. (2008). Luvallista, luvatonta ja jotain siltä väliltä – ulkomaalaislaki ja turvapaikanhakijataustaisten maahanmuuttajien jäsenyys. Oikeus 2008 (37); 3: 345 - 364, Referee-artikkeli. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/54020003.pdf>
- Nykänen, E., Keskimäki, I. & Kuusio, H. (2017). *Paperittomien ulkomaalaisten oikeus terveyspalveluihin*. Teoksessa Kalliomaa-Puha, L. & Tuovinen, A-K. (Toim.), Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia sosiaalioikeudesta (s. 216-235). Kela, Helsinki. Noudettu 18.4.2023 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/183971/Sosiaaliturvan%20rajoilla.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Talentum.
- Pentikäinen, L. (2012). Palautuskielto ja diplomaattisten vakuuksien käyttö terrorismin torjunnassa. Oikeus 2012 (41); 2: 265-270. Noudettu 7.2.2023 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/89080006.pdf>

- Pirjatanniemi, E., Lilja, I., Helminen, M., Vainio, K., Lepola, O. & Alvesalo-Kuusi, A. (2021). *Ulkomaalaislain ja sen soveltamiskäytännön yhteisvaikutukset kansainvälistä suojelua hakeneiden ja saaneiden asemaan*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:10. Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-009-7>
- Pirjola, J. (2012). Palauttaako Suomi turvapaikanhakijoita kidutuksen tai halventavan kohtelun kohteeksi? *Oikeus* 2012 (41); 2 : 257-264. Noudettu 17.4.2023 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/89080005.pdf>
- Pärssinen, V. (2006). Uhreille myönnettävä oleskelulupa ihmiskaupan vastaisen toiminnan keinona: EU:n uhridirektiivi ja siihen liittyvä hallituksen esitys kansainvälisten velvoitteiden ja suositusten valossa. *Oikeus* 2006 (35); 2: 178-199. Noudettu 10.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/33420002.pdf>
- Pöntinen, M. (2015). Dublin III- asetus turvapaikkahakemusten käsittelyvastuun määrittämisestä ja katsaus ajankohtaiseen oikeuskäytäntöön. *Defensor Legis* 3/2015 s. 553-566, Referee- artikkeli. Noudettu 15.3.2023 osoitteesta https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/153700010.pdf
- Roth, V. (2007). Paritusta vai ihmiskauppaa? *Defensor Legis* 3/2007 s. 419-436, Asiantuntija-artikkeli. Noudettu 22.11.2022 osoitteesta https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/46120006.pdf
- Roth, V. (2011). Näkymättömät uhrit: seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistaminen. *Lakimies* 5/2011 s.975-999. Noudettu 10.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/81180007.pdf>

- Roth, V. ja Luhtasaari, M. (2021). *Suomi torjuu ihmiskauppaa – Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma*. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15. Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-901-8>
- Schlintl, J., Sorrentino, L. & Piotrowicz, R. (2021). *Residence Permits, International Protection and Victims of Human Trafficking: Durable Solutions Grounded in International Law*. Residency Status: Strengthening the protection of trafficked persons, REST. Noudettu 17.4.2023 osoitteesta <https://documentation.lastradainternational.org/lsidocs/3387-REST%20Report%20Residence%20Permits%20-%20International%20Protection%20and%20Victims%20of%20Human%20Trafficking%20-%20FEB%202021.pdf>
- Sisäasiainministeriö. (2011, 6. huhtikuuta). *Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanon arviointi sekä suositukset ihmiskauppaa koskevan lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi: Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmän loppuraportti*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 17/2011. Noudettu 20.10.2022 osoitteesta https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/ministerioiden_julkaisut/7706.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). Paperittomien sosiaali- ja terveydenhuolto. Noudettu 18.4.2023 osoitteesta <https://stm.fi/paperittomien-terveydenhuolto>
- Sote-uudistus.fi. (2022, 7. lokakuuta). Mikä sote-uudistus?. Noudettu 28.3.2023 osoitteesta <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->
- Tammilehto, T. ja Koskinen, S. (2010). Suomen sosiaaliturvajärjestelmä ja työperäinen maahanmuutto. Edliex 2010/18, Referee-artikkeli. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/artikkelit/7229.pdf>

Tarvainen, L. ja Hautala, S. (2018). Paperittomuuteen pakotetut. *Oikeus* 2018 (47); 4: 338-357. Noudettu 15.3.2023 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/193480001.pdf>

Toivonen, V. (2022). Ilman huoltajaa kansainvälistä suojelua hakevan lapsen oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin. *Oikeus* 2022 (51); 1 :124-140. Noudettu 22.11.2022 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/1000550006.pdf>

Tolonen, H. (2003). *Oikeuslähdeoppi*. WSOY lakitieto.

Ulkoministeriö. Schengen-alueella liikkuminen. Noudettu 12.1.2023 osoitteesta <https://um.fi/schengen-alueella-liikkuminen>

Valavirta, A. (2020, 16. lokakuuta). *Dublin- sopimus ja ihmiskaupan uhrien suojelu sopivat huonosti yhteen*. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Noudettu 17.4.2023 osoitteesta <https://syrjinta.fi/-/dublin-sopimus-ja-ihmiskaupan-uhrien-suojelu-sopivat-huonosti-yhteen>

Viuhko, M. (2013). Aktiivisia toimijoita vai passiivisia ideaaliuhreja? Ihmiskaupan uhrien rajoitettu toimijuus. *Oikeus* 2013 (42); 4: 385-404. Noudettu 25.1.2023 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeus/116290001.pdf>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2016). Kaksi vuotta uutta yhdenvertaisuuslakia – Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2016. Noudettu 17.4.2023 osoitteesta [https://syrjinta.fi/documents/25249352/34268324/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2016+\(PDF,+4656+kt\).pdf/792ec552-e8ef-4beb-81f9-49b35f3720ae/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2016+\(PDF,+4656+kt\).pdf?version=1.2&t=1608046209778](https://syrjinta.fi/documents/25249352/34268324/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2016+(PDF,+4656+kt).pdf/792ec552-e8ef-4beb-81f9-49b35f3720ae/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2016+(PDF,+4656+kt).pdf?version=1.2&t=1608046209778)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2018). Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 (K 6/2018 vp). Noudettu 15.11.2022 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2018.pdf

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2021a). *Miten vahvistaa palautettavien oikeuksia – haavoittuvuuden tunnistaminen ja huomioon ottaminen palautustoiminnassa*. Noudettu 31.10.2022 osoitteesta [https://syrjinta.fi/documents/25249352/100512501/Miten+vahvistaa+palautettavien+oikeuksia+haavoittuvuuden+tunnistaminen+ja+huomioon+ottaminen+palautustoiminnassa+\(PDF\).pdf/91518ab2-43d9-1af3-8efc-cbb30cb8694e/Miten+vahvistaa+palautettavien+oikeuksia+haavoittuvuuden+tunnistaminen+ja+huomioon+ottaminen+palautustoiminnassa+\(PDF\).pdf?version=1.1&t=1638427640712](https://syrjinta.fi/documents/25249352/100512501/Miten+vahvistaa+palautettavien+oikeuksia+haavoittuvuuden+tunnistaminen+ja+huomioon+ottaminen+palautustoiminnassa+(PDF).pdf/91518ab2-43d9-1af3-8efc-cbb30cb8694e/Miten+vahvistaa+palautettavien+oikeuksia+haavoittuvuuden+tunnistaminen+ja+huomioon+ottaminen+palautustoiminnassa+(PDF).pdf?version=1.1&t=1638427640712)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2021b). *Ihmiskaupan uhrien oleskelulupakäytäntö*. Noudettu 12.10.2022 osoitteesta [https://syrjinta.fi/documents/25249352/92496363/Ihmiskaupan+uhrien+oleskelulupakäytäntö+\(pdf\).pdf/a25f0b4b-c548-ff3c-35d0-9b0eae8eb3a1/Ihmiskaupan+uhrien+oleskelulupakäytäntö+\(pdf\).pdf?t=1632807528068](https://syrjinta.fi/documents/25249352/92496363/Ihmiskaupan+uhrien+oleskelulupakäytäntö+(pdf).pdf/a25f0b4b-c548-ff3c-35d0-9b0eae8eb3a1/Ihmiskaupan+uhrien+oleskelulupakäytäntö+(pdf).pdf?t=1632807528068)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2022). Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (K 7/2022 vp). Noudettu 12.3.2023 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_7+2022.pdf

Yle. (2015, 21. syyskuuta). KRP:n rikoskomisario: Neljännes tulijoista on maksanut ihmisalakuljettajille. Noudettu 1.2.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-8319314>

Virallislähteet

- CAT/C/FIN/CO/7: Committee against Torture. *Concluding observations on the seventh periodic report of Finland*. (2017).
- CEDAW/C/FIN/CO/7: Committee on the Elimination of Discrimination against Women. *Concluding observations on the seventh periodic report of Finland*. (2014).
- CERD/C/FIN/CO/23: Committee on the Elimination of Racial Discrimination. *Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland*. (2017).
- CMW/C/GC/2: Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families. *General comment No.2 on the rights of migrant workers in an irregular situation and members of their families*. (2013).
- CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23: Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families – Committee on the Rights of the Child. *Joint general comment No. 4 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 23 (2017) of the Committee on the Rights of the Child on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return*. (2017).
- Council of Europe Convention on Action against Human Trafficking in Human Beings, Explanatory Report CETS 197. (2005).
- CRC/GC/2005/6: Committee on the rights of the Children. General comment No. 6 (2005). *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*.
- CRC/C/GC/14: Committee on the rights of the Children. General comment No. 14 (2013). *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*.
- CRC/C/GC/22: Committee on the rights of the Child. General comment No. 22 (2017). *Of the Committee on the rights of the Child on the general principles regarding the human rights of the children in the context of the international migration*.

- HaVL 23/2018 vp Hallintovaliokunnan lausunto Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle (K 6/2018 vp).
- HaVM 4/2004 vp Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 28/2003 vp) ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HaVM 58/2014 vp Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 266/2014 vp) laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta.
- HaVM 30/2022 vp Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 220/2022 vp) laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 103/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 266/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta.
- HE 129/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain ja ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 3 b §:n muuttamisesta.
- HE 94/2006 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain ja opintotukilain 1 §:n muuttamisesta.
- HE 32/2006 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain sekä ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 5 ja 10 §:n muuttamisesta.
- HE 37/2011 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 3/2012 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain ja työsopimuslain muuttamisesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.
- HE 122/2011 vp Hallituksen esitys eduskunnalle ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.
- HE 9/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 24/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 134/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 220/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

HE 170/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 112/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 §:n ja rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta.

HE 56/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämistä uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuen.

HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

HE 21/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 13/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

Komission tiedonanto 2021. Ihmiskaupan torjuntaa koskeva EU:n strategia 2021-2025, COM(2021) 171 final.

LaVL 21/2018 vp Lakivaliokunnan lausunto Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle (K 6/2018 vp).

PeVL 37/2022 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 94/2022 vp) laiksi rajavartiolain muuttamisesta.

PeVL 44/2022 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 103/2022 vp) laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

PeVL 17/2021 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 241/2020 vp) laiksi hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Poliisihallitus 10.9.2018 Dnro POL-2018-25509. Lausunto: Poliisihallituksen asiantuntija-lausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle.

Poliisihallitus 17.9.2020 Dnro POL-2020-38265. Ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin puuttuminen sekä ihmiskaupan uhrien auttaminen.

TyVM 14/2018 vp Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle (K 6/2018 vp).

Ylimpien lainvalvojen ratkaisut

EOAK 28.6.2019. Dnro 3489/2017. Ihmiskaupan uhrin auttamistoimen järjestäminen.

OKV 28.12.2021 Dnro 1233/70/2021. Poliisin ja syyttäjien menettely sekä ihmiskaupan tutkinta.

Oikeuskäytäntö

EIT tapaus Chahal vs. Yhdistynyt Kuningaskunta (15.11.1996)

EIT tapaus Saadi vs. Italia (28.2.2008).

EUT asia C-502/10 Staatssecretaris van Justitie vs. Mangat Singh

EUT asia C-66/21 O.T.E vs. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (20.10.2022)

KHO:2017:43

KHO:2014:112

KHO:2021:157

KHO:2021:174

KHO:2017:42

KHO:2019:93

KKO:2022:2